

Komparace systémů sociálního zabezpečení států střední Evropy s vybranými asijskými státy

Bc. David Vejchoda

Diplomová práce
2017

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. David Vejchoda**

Osobní číslo: **H150018**

Studijní program: **N7501 Pedagogika**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Komparace systémů sociálního zabezpečení států střední Evropy s vybranými asijskými státy**

Zásady pro vypracování:

Vypracování rešerše z oblasti sociálního zabezpečení a studium odborné literatury.

Vymezení sociálních systémů jednotlivých států střední Evropy a vybraných asijských států.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou komparativní analýzy jednotlivých sociálních systémů.

Zpracování a vyhodnocení dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

TOMEŠ, Igor. Úvod do teorie a metodologie sociální politiky. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-680-3.

KACZOR, Pavel. Sociální politika a sociální systém ČR. Praha: Oeconomica, nakladatelství VŠE, 2015. ISBN 978-80-245-2096-4.

ŠVARČÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

ZACHER, Hans Friedrich. Social Policy in the Federal Republic of Germany: The Constitution of the Social. Heidelberg: Springer, 2013. ISBN 978-364-2225-24-6.

ZHAO, Litao a Tin Seng LIM. China's new social policy: initiatives for a harmonious society. Singapore: World Scientific, 2010. ISBN 978-981-4277-73-0.

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Helena Skarupská, Ph.D.**

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **14. listopadu 2016**

Termín odevzdání diplomové práce: **20. dubna 2017**

Ve Zlíně dne 14. listopadu 2016

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

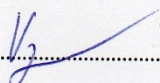
Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 13.2.2017

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k větší výdělku dosaženému školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá problematikou střeoevropských a asijských systémů sociálního zabezpečení. Práce je rozdělena do dvou částí, první, teoretická část popisuje základy sociální politiky a sociálního zabezpečení a věnuje se vývoji sociálního zabezpečení v Československu, dále vymezuje sociální zabezpečení v České republice, Slovenské republice a Čínské lidové republice. V druhé, praktické části se nachází metodologie samotného kvalitativního výzkumu realizovaného pomocí komparativní analýzy založené na kritériích a indikátorech.

Klíčová slova: sociální zabezpečení, důchodové pojištění, Česká republika, Slovensko, Čína

ABSTRACT

This diploma thesis deals with Central European and Asian social security systems. It is divided between two parts, first part describes social policy and security essentials and development of social security in Czechoslovakia, then sets out social security in the Czech Republic, the Slovak Republic and the People's Republic of China. The second part sets out methodology of this qualitative research project using comparative analysis based on given criteria and indicators.

Keywords: social security, pension insurance, the Czech Republic, the Slovak Republic, the People's Republic of China

Děkuji PhDr. Heleně Skarupské, Ph. D. za odborné vedení diplomové práce, za cenné rady, ochotu a vstřícnost, kterou mi po celou dobu věnovala. Velké díky patří i Mgr. Janu Kalendovi, Ph. D. a Mgr. Karle Hrbáčkové, Ph. D. za pomoc s metodologií výzkumu v této oblasti, který je na poměry sociální pedagogiky a sociální práce poměrně exotický a bez přispění Ing. Mgr. Richarda Q. Turcsányi, Ph. D. a Mgr. Denisy Hilbertové, M. A. z Masarykovy univerzity by hledání zdrojů bylo mnohem náročnější a děkuji i Mgr. Jakubu Hladíkovi, Ph. D. za jeho náměty směřující k dalším možnostem bádání.

Velké poděkování také patří i mé rodině, přítelkyni Báře, kamarádkám a kamarádům za jejich pomoc, trpělivost a obětavost po celou dobu studia. Poděkování také náleží korektoru Markovi za zběžnou korekci textu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 SOCIÁLNÍ POLITIKA A SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ	13
1.1 MODELY SOUČASNÉ SOCIÁLNÍ POLITIKY	15
1.2 VÝVOJ SOCIÁLNÍ POLITIKY V ČESKOSLOVENSKU	16
2 VYBRANÉ SYSTÉMY SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ VE STŘEDNÍ EVROPĚ	18
2.1 ČESKÁ REPUBLIKA	18
2.1.1 Sociální pojištění	19
2.1.2 Státní sociální podpora	22
2.1.3 Sociální pomoc	23
2.2 SLOVENSKÁ REPUBLIKA	26
2.2.1 Sociální pojištění	26
2.2.2 Státní sociální podpora	32
2.2.3 Sociální pomoc	34
3 SYSTÉM SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ V ČÍNSKÉ LIDOVÉ REPUBLICE	37
3.1 ZÁKLADNÍ PRINCIPY STÁVAJÍCÍHO SYSTÉMU SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ.....	38
3.2 DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ	39
3.3 ZDRAVOTNÍ POJIŠTĚNÍ.....	39
3.4 POJIŠTĚNÍ PRO PŘÍPAD ZTRÁTY ZAMĚSTNÁNÍ.....	40
3.5 POJIŠTĚNÍ PRO KRYTÍ PRACOVNÍCH ÚRAZŮ.....	40
3.6 POJIŠTĚNÍ PRO PŘÍPAD TĚHOTENSTVÍ.....	41
3.7 FOND BYDLENÍ	41
4 SHRUTÍ	42
II PRAKTICKÁ ČÁST	43
5 DESIGN VÝZKUMU	44
5.1 DOSAVADNÍ VÝZKUMY.....	44
5.2 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	45
5.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	46
5.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR A TECHNIKA SBĚRU DAT	46
5.5 METODY ANALÝZY DAT	50
5.5.1 Komparativní analýza	51
6 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT	53
6.1 ZAJIŠTĚNÍ ADEKVÁTNÍHO PŘÍJMU V PENZI.....	53
6.1.1 Poměr redistribuce a ekvivalence.....	53
6.1.2 Mezigenerační sociální spravedlnost	56
6.1.3 Ochrana před chudobou	57
6.1.4 Ochrana proti ztrátě sociálních jistot.....	57
6.1.5 Možnost individuální volby v důchodovém systému.....	58

6.2	FISKÁLNÍ UDRŽITELNOST A FINANČNÍ STABILITA DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU	59
6.2.1	Demografický vývoj.....	59
6.2.2	Parita důchodového systému	61
6.2.3	Transparentnost důchodového systému	64
7	INTERPRETACE DAT A DISKUSE	66
	ZÁVĚR	70
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	72
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	79
	SEZNAM OBRÁZKŮ	80
	SEZNAM TABULEK.....	81
	SEZNAM PŘÍLOH.....	82

ÚVOD

Problematika systémů sociálního zabezpečení je do jisté míry velmi probádaným tématem, které je vášnivě diskutováno jak v odborných, tak i laických kruzích. Diskuse u výše zmíněných systémů je nutná, neboť ty se musí přizpůsobovat nejen společenskému, ale i ekonomickému vývoji společnosti a státu. Dochází k obousměrné reflexi. V Evropě je situace zřejmá – společnost je na sociálním systému víceméně závislá. Známe ale systémy sociálního zabezpečení u vybraných asijských států, např. u ČLR? Mají podobně koncipovaný systém sociálního zabezpečení, nebo je odlišně konstruován? Náš kvalitativní výzkum si vybírá za cíl komparativní analýzu jedné z částí sociálního zabezpečení: důchodové pojištění, které budeme srovnávat u dvou středoevropských států, které jsou zastoupeny Českou republikou a Slovenskem a u jednoho asijského státu, který je zastoupen Čínskou lidovou republikou, kterou jsme si pro účely této komparace vybrali právě v době, kdy jsou jednak ekonomika i diplomatické vztahy s touto východní velmocí na vzestupu, jednak se nachází v poměrně zajímavé situaci, co se týče demografické situace. Jeho hlavním přínosem je snaha o zodpovězení otázek, zda nejen jednotlivé důchodové systémy plní své funkce a jaké nástroje na to mají, ale i zda existují vlastnosti čínského systému, které by mohly být vhodné na implementaci i ve střední Evropě. Takový výzkum má sloužit nejen profesionálům v oblasti sociální pedagogiky a sociální práce pro aplikaci východisek, ale i laické veřejnosti, které se snaží poskytnout náhled do rozdílů mezi systémy, neboť tyto systémy jsou nejen geograficky, kulturně, historicky, ale i ideologicky odlišné.

Problémem systémů sociálního zabezpečení v Evropě je fakt, že se jedná o systémy mandatorní, tedy dávky jsou z podstatné části nárokové a důchodový systém průběžný (de facto systém letadla), což dělá tyto systémy dlouhodobě špatně udržitelné a je na místě hledat inspiraci pro reformu i na jiných kontinentech.

Teoretická část této práce je zaměřena na jednotlivé systémy sociálního zabezpečení středoevropských států a ČLR. U každého státu popíšeme vývoj jeho sociálního systému a současný stav, stávající právní úpravu a jaké dávky daný sociální systém nabízí. Tato část zároveň poskytuje nezbytná východiska pro praktickou část, která spočívá v komparaci jednotlivých evropských a asijských důchodových systémů.

Cílem naší práce je tedy tyto tři druhy (český, slovenský a čínský) důchodových pojištění porovnat na základě předem stanovených cílů, kritérií a indikátorů v praktické části, přičemž náš výzkum směřuje k popsání způsobů, jakým nakládají jednotlivé důchodové systémy

s indikátory a jak řeší stanovené situace. Dále se zaměřuje na to, zda a jak moc tyto systémy plní svou úlohu vůči společnosti a zda jsou ekonomicky udržitelné, čímž směřuje k zodpovězení otázky, zda jsou nějaké vlastnosti asijského důchodového pojištění vhodné pro aplikaci do středoevropského prostředí. Po zodpovězení otázek srovnáváme zjištěné poznatky s jinými výzkumy v diskusi a snažíme se nastínit možnosti dalšího bádání.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNÍ POLITIKA A SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ

Sociální politika je jednou z velice frekventovaných a kontroverzních druhů veřejných politik, která je zároveň velmi náročná na veřejné zdroje. Podle Krebse (2015, s. 17) je sociální politika takovou „politikou, která se primárně orientuje k člověku, k rozvoji a kultivaci jeho životních podmínek, dispozic, k rozvoji jeho osobnosti a kvality života“, ačkoliv ji nelze definovat nebo jednoznačně vymezit, protože může být pojímána různě, z čehož pramení problémy nejen v teorii, ale i v praxi v podobě aplikace různých sociálněpolitických opatření. Následkem podle tohoto autora je, že sociální politiku musíme vnímat jako celek s komplikovaným systémem nejen interních, ale i externích vazeb, který je úzce spjat se společností a přebírá její specifika.

Pro účely naší práce jsme se zaměřili na jednu ze složek, která je součástí sociální politiky státu: systémy sociálního zabezpečení. Tato složka je velmi rozsáhlá a prakticky všeobjímající, kombinuje v sobě jak aktivní sociální politiku, která se zaměřuje na prevenci, tak pasivní, která se zaměřuje na řešení již vzniklých problémů. (Krebs, 2015)

Sociálnímu zabezpečení se objevilo s průmyslovým rozvojem, kdy docházelo k změnám životních podmínek, charakteru práce a obecně ke změně stylu života a chodu společnosti. Takové změny přinášely daleko větší sociální rizika nejen z kvalitativního, ale i kvantitativního aspektu (Krebs, 2015) a ve střední Evropě má své kořeny u dvou významných státníků: u německého kancléře Otto von Bismarcka (1815 – 1888) a u rakousko-uherského předsedy vlády Eduarda Franze Josefa Taafe (1833 – 1895). U Bismarcka šlo zejména o zavedení sociálního pojištění pro dělnictvo, sloužícího jako kompenzace za antisocialistické zákony ze sklonku 70. let 19. stol (Müller et al., 1995), ale mj. také o snahu získat určitou kontrolu nad dělnickými spolky. Těmto opatřením se dělníci bránili a trvalo téměř čtvrtstoletí, než je přijali. Podobná situace byla i v Rakousko-Uhersku, kde byla opatření zavedena v podobném rozsahu, jen s tím rozdílem, že v rakousko-uherské monarchii nebylo zavedeno důchodové pojištění, čímž vznikl prostor pro vytváření společenského tlaku na jeho zavedení. Institucionalizace proběhla v jednotlivých zemích monarchie v odlišných termínech: z hlediska českého království, moravského markrabství a slezského vévodství bylo úrazové pojištění zavedeno roku 1888, nemocenské roku 1889, hornické roku 1854 a bratrské pokladny roku 1854. Penzijní pojištěné pro soukromé zaměstnance ve vyšších službách bylo zavedeno

až roku 1906. V horní části Uher, tj. dnešním Slovensku bylo úrazové a nemocenské pojištění zemědělských dělníků a čeledníků zavedeno až v roce 1900 a o 7 let později pro průmyslové a obchodní zaměstnance. (Tomeš, 2010)

Sociální zabezpečení se jak v minulosti, tak i dnes snaží sociálním problémům předcházet, příp. umožnit jejich společenské odstraňování alespoň v určitém rozsahu. Pokud bychom jej chtěli pojmut, tak v užším pojetí bývá často omezování pouze na důchodové pojištění a sociální služby, v širším je však např. obohacen o péči o zdraví, o pomoc při výchově dětí, zabezpečení v invaliditě, zabezpečení pozůstalých apod. V takovém případě můžeme již hovořit o systému sociální ochrany. Nejčastěji je však pojímán jako souhrnné označení pro sociální instituce, které poskytují občanům (příp. i cizincům při splnění náležitých podmínek) poradenství, prevenci, věcná a finanční plnění a ústavní péči k uspokojení jejich sociální, resp. společností uznaných potřeb a drží se následujících principů (Krebs, 2015):

- princip univerzality,
- princip uniformity,
- princip komplexnosti,
- princip adekvátnosti,
- princip sociální garance,
- princip sociální solidarity,
- princip sociální spravedlnosti,
- princip ekvivalence,
- princip participace.

V další části kapitoly se budeme věnovat modelům sociální politiky a stručné genezi sociální politiky v Československu až do sametové revoluce roku 1989.

1.1 Modely současné sociální politiky

Pokud se snažíme nějakým způsobem vymezit sociální politiku, tak v současnosti jsou definované tři základní, ideální, druhy sociální politiky, které se opírají o svoji vlastní koncepci myšlení. Lze je charakterizovat následovně (Krebs, 2015), přičemž v praxi se u jednotlivých států prolínají, ačkoliv každý stát k určitému typu inklinuje:

Redistributivní typ

Je založen na koncepci, kde jsou sociální potřeby lidí vnímány jako sociální práva, je označován jako univerzalistický s dominantní rolí státu, poskytuje dávky celé populaci či vymezeným skupinám bez ohledu na to, jaké jsou jejich individuální možnosti pokrytí. Je velice náročný na ekonomické zdroje, vyžaduje značný rozsah redistribucí. Takový typ sociální politiky je velmi rozšířen např. ve skandinávských zemích, ale i v Nizozemí a v některých dalších západních zemích. V jisté formě by podobně šlo označit i sociální politiky mnoha zemí východního bloku vč. ČSSR, nicméně zde je nutné brát v potaz, že v těchto státech šlo o sociální politiku sui generis, neboť tehdejší sociální systém mohl z hlediska nastavení státní politiky sloužit mj. i k diskriminaci určitých jedinců a skupin či jiných elementů. (Krebs, 2015)

Výkonový – korporativní typ

Sociální potřeby na základě principů tohoto systému mají být primárně uspokojovány na základě výkonu a produktivity. U takového systému je zapotřebí širší kooperace účastníků, míra redistribuce je oproti předchozímu typu výrazně menší, takový systém má prostředky penzijních fondů nastaven jako důležitější zdroj. Stát zde garantuje pouze určitá základní společensky uznaná minima potřeb a koncentruje se spíše na působení nestátních subjektů, jak tomu je např. v Německu, Rakousku a Francii. (Krebs, 2015)

Reziduální typ

Je založen na ekonomické filozofii „laissez-faire“, tj. vyzdvihuje individuální zodpovědnost každého za sebe a své potřeby, je orientován téměř výhradně na tržní prostředí a rodinu. Pokud tyto subjekty selžou, tak až teprve nastoupí státní sociální politika, nicméně takový sociální stát nepřebírá téměř žádnou odpovědnost za sociální situace občanů, vý-

sledné dávky jsou velice skromné a jsou podmíněny testováním příjmů. Stát v takovém případě nelze považovat za subjekt sociální politiky a míra redistribuce je jedna z nejnižších. Tomuto modelu je nejbližší USA, Japonsko a přibližuje se k němu i Velká Británie (Krebs, 2015)

1.2 Vývoj sociální politiky v Československu

Sociální péče v tehdejší Československu byla realizovaná kombinací církevních, veřejno- a soukromoprávních institucí primárně s cílem péče o zdraví člověka. Dochází k rozvoji na mnoha úrovních, vznikají občanské spolky, staví se zařízení zaměřená na zdravotní péči. Roku 1918 vzniká ministerstvo sociální péče, pro kterou také vzniká právní základ. Vzniká rozsáhlá síť institucí. Povinné sociální pojištění mělo své pokračování, roku 1924 byl přijat zákon, který byl natolik kvalitní, že se stal vzorem pro legislativu i v jiných státech, např. v Řecku (1932). V rámci chudinské péče mají samostatnou působnost obecní samosprávy, pomoc však spočívala zejména v poskytování nejnужnější obživy pro chudé a nemocné. Byla uzákoněna osmihodinová pracovní doba. (Tomeš, 2010)

Prvním moderním českým autorem věnujícím se sociálnímu politice byl Albín Bráf (1851 – 1912), který se ve svém díle *Almužna a mzda* z roku 1883 věnuje problematice chudoby. O dva roky později definuje obecné principy sociální politiky v Evropě a definuje některé zásady dělnického pojištění. Nejvýrazněji do české sociální školy zasahují ekonomové, např. Karel Engliš (1880 – 1961) vydává r. 1916 *Sociální politiku*, podle které má sociální politika řešit otázky zaměstnanosti, vzdělání, zdraví a rozdělování. I Josef Macek (1925) chápal tento druh politiky jako preventivní činnost, kdežto sociální péči konkretizuje jako snahu o odstranění nebo napravení zla v konkrétních činnostech, tj. jako represivní činnost. Alois Rašín (1867 – 1923), ministr financí z let 1922 – 1923 vymezil liberální program státní sociální politiky, který byl následně implementován ministerstvem sociální péče v čele s ministrem Lvem Winterem. Na svou dobu vytvořili moderní zákonodárství a česká škola byla dávana za vzor ostatním státům. (Tomeš, 2010)

Úspěch české školy sociální politiky pokračoval i po druhé světové válce, kdy se připravovala reforma sociálního pojištění. K jejím významným představitelům patřil např. Antonín Zelenka, který následně emigroval a stal se ředitelem odboru sociálního zabezpečení na Mezinárodním úřadu práce (1947 – 1970) a byl jako uznávaný přední mezinárodní expert přizván k sociálním reformám v mnoha částech světa. (Tomeš, 2010)

Po únorovém převratu byly myšlenky těchto architektů potlačeny a místo nich se začal uplatňovat sovětský model s odůvodněním, že lépe vyhovuje centralizované ekonomice. I přesto se však v polovině šedesátých let objevuje nová koncepce na Sympoziu sociálního zabezpečení (1966), jenže proti sovětské škole nemá naději na úspěch, který se velmi omezeně dostavil až s Dubčkovým Akčním programem KSČ a v plné šíři až po roce 1989, např. ve scénáři sociální reformy tehdejší federální vlády. (Tomeš, 2010)

2 VYBRANÉ SYSTÉMY SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ VE STŘEDNÍ EVROPĚ

V této kapitole se naše práce zaměří na popsání teoretických východisek systémů sociálního zabezpečení ve střední Evropě, která je v našem případě zastoupena dvěma státy – Českou a Slovenskou republikou.

2.1 Česká republika

Historie moderního systému sociálního zabezpečení lze vymezit pro naše potřeby do dvou základních období, přičemž mezník mezi nimi tvoří listopadové události roku 1989. Do té doby byla nejen v systému sociálního zabezpečení zakořeněna totalitně-socialistická ideologie definovatelná výrokem z tehdejší platné Ústavy (1960) „*každý dle svých možností, každému dle jeho práce*“. Stát, jehož aktivity byly univerzalistické a rozsáhlé důsledně dbal na to, aby měl monopol v prakticky všech odvětvích, sociálního zabezpečení nevyjímaje. Státní paternalismus se zasloužil o vyloučení veškerých nestátních subjektů z poskytování sociální pomoci. Tento druh redistributivní sociální politiky byl tedy značně politicky modifikován. (Kahoun, 2009)

Po roce 1989 došlo v sociální politice státu k velkým změnám. Došlo k opuštění socialistické ideologie, transformovala se jak ekonomika státu, tak i společnost. Důsledky byly a jsou samozřejmě nejen pozitivní ale i negativní, objevily se nové sociální problémy, které dříve (za socialismu) nebylo zapotřebí řešit. Ve společnosti bylo nutné zakotvit myšlenku osobní zodpovědnosti za svůj život a svépomoc. Stát omezil velkorysost v sociálním systému a umožnil v něm realizaci nestátním subjektům.

Český systém sociálního zabezpečení je v současné době tvořen třemi pilíři:

- *Sociální pojištění*
Slouží pro zabezpečení jedinců či jejich rodinných příslušníků při výskytu předvídatelných životních událostí, jakými jsou např. nemoc, úraz, invalidita, smrt, staří.
- *Státní sociální podpora*
Slouží pro zabezpečení při vzniknuvších sociálních situacích, na které se není možné předem připravit a kde stát chce poskytnout pomoc, např. mateřství a výchova dítěte, invalidita závislého člena rodiny či rodinné krize. Slouží především jako pomoc rodinám s dětmi.

- *Sociální péče*
se uplatňuje v situacích, kdy občan není schopen se sám zaopatřit, nemá sociální pojištění a ani nesplnil podmínky vzniku nároku na státní sociální podporu. (Skarupská, 2016)

2.1.1 Sociální pojištění

Sociální pojištění je u nás legislativně zakotveno v těchto právních normách:

- Zákon č. 589/1992 Sb. o pojistném na sociálním zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti
- Zákon č. 187/2006 Sb. o nemocenském pojištění
- Zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění
- Zákon č. 42/1994 Sb. o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením
- Zákon č. 397/2012 Sb. o pojistném na důchodové spoření.

a je tvořeno třemi složkami: nemocenskou, důchodovou a nezaměstnanostní, které se dále člení na konkrétní dávky pojištění dle konkrétní situace.

Sazby pojištění jsou v něm stanoveny následovně a je zaokrouhlováno na celé koruny směrem nahoru:

- organizace 25 %, z toho 2,3 % na nemocenské, 21,5 % na důchodové a 1,2 % na politiku zaměstnanosti,
 - pokud má méně než 26 zaměstnanců, tak je odvod na nemocenském o 1 % vyšší
- zaměstnanci 6,5 %,
- OSVČ 29,2 % na důchodové a na politiku zaměstnanosti – 28 % na důchodové 1,2 % na politiku zaměstnanosti a 2,3 % nemocenské,
- Dobrovolně účastné osoby na důchodovém 28 %. (Zákon č. 589/1992 Sb.)

Pojistné na sociálním zabezpečení má poplatníky definovány vždy jako zaměstnavatele, zaměstnance, OSVČ, zaměstnanců s DPP a ve stanovených případech i společníky a jednatele společností s ručením omezením a komanditisty a ředitele obecně prospěšné společnosti,

členy kolektivních orgánů právnické osoby, likvidátory, vedoucí organizačních složek právnické osoby. Pokud je zaměstnání malého rozsahu, tak je zaměstnanec pojištěn jen v kalendářních měsících, v nichž dosáhl příjmu v rozhodné výši. (Zákon č. 589/1992 Sb.)

Nemocenské pojištění je povinné pro zaměstnance (s výjimkou zaměstnance na základě DPP) pokud má výkon práce na území ČR v zaměstnání vykonávaném v pracovněprávním či pracovním vztahu, který může účast na nemocenském pojištění založit a tzv. rozhodný příjem překračuje hranici 2 500 Kč. Pokud je zaměstnanec činný na základě DPP, tak mu vzniká účast při splnění dvou podmínek: výkon práce na území ČR a v kalendářním měsíci příjem přesáhl 10 000 Kč. (Zákon č. 187/2006 Sb.)

Z nemocenského pojištění je dále zabezpečena nemocenská, podpora při ošetřování rodiny, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství a peněžité pomoci v mateřství.

Nemocenská náleží zaměstnanci, který je uznán dočasně neschopným k výkonu zaměstnání po dobu jednoho roku nebo do uznání invalidity, nicméně může být poskytována i déle než jeden rok, pokud se očekává na základě vyjádření příslušného orgánu brzký návrat do pracovní činnosti – maximálně však 380 kalendářních dní od vzniku pracovní neschopnosti. Dávka náleží i po dobu karantény. Pojištěnému náleží od čtvrtého kalendářního dne a poskytuje se za kalendářní dny. Ochranná lhůta činí 7 kalendářních dnů po ukončení zaměstnání.

Ošetřovné náleží zase zaměstnanci, který ošetřuje nemocné dítě mladší 10 let, pečuje o dítě mladší 10 let pokud dětské zařízení, v němž dítě jinak je nebo škola, do níž chodí byly zavřeny, příp. je v karanténě nebo osoba která jinak o dítě pečuje onemocněla či ošetřuje jiného člena domácnosti, vyžaduje-li to jeho stav. Tato podpora se poskytuje po dobu prvních devíti kalendářních dnů, v případě osamělého zaměstnance pečujícího o dítě do skončení povinné školní docházky se poskytuje prvních 16 kalendářních dnů.

Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství náleží zaměstnankyni, která konala práci, ale je dočasně převedena na jinou práci kvůli omezením vzniklým jejím těhotenstvím a dosahuje tam nižšího příjmu. Vyplácí se po dobu převedení na jinou práci.

Peněžité pomoci v mateřství alias *mateřská* je dávkou nemocenského pojištění, která náleží pojištěnci v době pokročilého těhotenství a po porodu v souvislosti s péčí o narozené dítě. Nárok na něj má pojištěnka, která dítě porodila nebo pojištěnec, který převzal péči rodičů případně pečuje o dítě, jehož matka zemřela, případně pojištěnec – otec, kdy žena nemůže vykonávat péči o dítě nebo byl dohodou tento stav upraven. Zákon umožňuje i střídání matky

dítěte s jejím manželem či otcem dítěte v péči o dítě, střídání se umožňuje od sedmého týdne ode dne porodu, přičemž není omezena jeho četnost. Doba vyplácení dávky je 28 týdnů, v případně porodu dvou a více dětí 37 týdnů za podmínku, že po uplynutí 28 týdnů pojištěnka pečuje minimálně o dvě tyto děti. (Zákon č. 187/2006 Sb.)

Důchody, jež se vyplácí v rámci *důchodového pojištění* jsou u nás rozděleny do čtyř druhů: *starobní, invalidní, vdovský/vdovecký a sirotčí*.

Pojištěnec má nárok na *starobní důchod*, pokud získal potřebnou dobu pojištění (35 let) a zároveň dosáhl věku stanoveného zákonem. Věk se každým rokem prodlužuje o 2 měsíce, v současné době není zastropován. Základní výměra starobního důchodu činí 2340 Kč měsíčně společně s procentní výměrou, která se vypočítává na základě délky pojištění a příjmů a i osobám vykonávající výdělečnou činnost náleží v plné výši. Existuje i penzijní připojištění, které umožňuje občanům spoření se státním příspěvkem nejvýše 1800 Kč ročně. (Zákon č. 155/1995 Sb.)

Invalidní důchod je pro invalidní pojištěnce, jestliže z důvodů dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu nastal pokles jejich pracovní schopnosti nejméně o 35 % (I. Stupeň invalidity), 50 % (II. Stupeň) nebo 70 % (III. Stupeň, dřívější plný invalidní důchod). Základní výměra činí 2170 Kč + 0,5 % či 0,75 % resp. 1,5 % výpočtového základu měsíčně za každý rok pojištění. (Zákon č. 155/1995 Sb.)

Vdovský/vdovecký důchod náleží po dobu jednoho roku od smrti jednoho z manželů. Vyplácí se však i nadále, pokud osoba pečuje o nezaopatřené dítě, nebo pečuje o dítě/svého rodiče/rodiče zemřelého manžela, který je závislý na péči jiné osoby minimálně ve II. Stupni závislosti, případně je invalidní ve třetím stupni nebo dosáhla věku alespoň o 4 roky nižšího než je důchodovým věkem nebo důchodového věku. Výplata důchodu vždy zaniká uzavřením nového manželství a výše výplaty je rovna základní výměře 2170 Kč a k tomu příslušné procentuální části od příjmů zemřelého manžela, který musel být pojištěn, jinak nárok na tento druh důchodu nevzniká. (Zákon č. 155/1995 Sb.)

Na *sirotčí důchod* má nezaopatřené dítě, zemřel-li rodič či osoba, která převzala dítě do své péče nahrazující péči rodičů. Pěstounovi nárok nevzniká. Nárok zaniká osvojením a ukončením nezaopatřenosti, výše důchodu se odvozuje od základní výměry 2170 Kč plus procentuální část odvozená z příjmů a délky pojištění zesnulého rodiče. Pokud rodič nebyl pojištěn, tak nárok nevzniká. (Zákon č. 155/1995 Sb.)

Poslední, vlastně třetí složkou sociálního pojištění je *příspěvek na státní politiku nezaměstnanosti*, do kterého spadají např. rekvalifikace, praxe, stáže a zaměstnávání zdravotně znevýhodněných občanů. Pojištěnec uplatňuje nárok na dávku u příslušného úřadu práce. (Zákon č. 589/1992 Sb.)

2.1.2 Státní sociální podpora

Státní sociální podpora je u nás legislativně zakotvena v následující normě:

- Zákon č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře

a je z ní poskytováno pět dávek: přídavek na dítě, přídavek na bydlení, rodičovský příspěvek, porodné a pohřebné. Obyvatel uplatňuje nárok na dávku u odboru státní sociální podpory při úřadu práce dle místa trvalého bydliště. (Zákon č. 117/1995 Sb.)

U *přídavku na dítě* má nárok nezaopatřené dítě, které žije v rodině s příjmem nižším než je 2,4x násobek životního minima rodiny. Příjemcem dávky je dítě, u nezletilých je dávka spravována zákonnými zástupci. Pro výpočet se posuzuje příjem za předchozí kalendářní rok a výše dávky je vázaná na věk (do 6 let 500 Kč, do 15ti 610 Kč a do 26 let 700 Kč). (Zákon č. 117/1995 Sb.)

Příspěvek na bydlení je určen pro vlastníka nebo nájemce bytu s trvalým pobytem, jestliže 30, resp. 35 % (v Praze) příjmů domácnosti nestačí k pokrytí nákladů a zároveň stejné procento příjmů je nižší než normativní náklady, které se odvozují na základě přiměřené velikosti bytů pro daný počet osob v nich trvale bydlících. Výplata je omezena na 84 měsíců v období 10ti kalendářních let, přičemž toto omezení neplatí, pokud se domácnost sestává výlučně z osob starších 70ti let a nebo se jedná o osoby se zdravotním postižením, kteří bydlí v pro ně postavených či upravených bytech. (Zákon č. 117/1995 Sb.)

Rodičovský příspěvek náleží rodičovi, jestliže osobně, celodenně a řádně pečuje o jedno dítě, které je nejmladší v rodině. Je poskytován do vyčerpání celkové výše 220 000 Kč nejdéle do 4 let věku dítěte. Pokud alespoň jeden z rodičů lze stanovit k datu narození 70 % 30násobek denního vyměřovacího základu, rodič si může volit výši pobírání příspěvku, jehož maximální měsíční výše se stanoví v závislosti na něm, maximálně však 11 500 Kč měsíčně. Pokud nelze základ stanovit, náleží rodičovský příspěvek ve výši 7 600 Kč měsíčně do konce 9. měsíce věku dítěte a následně se vyplácí 3 800 Kč do čtyř let věku dítěte. Podmínkou

nároku je, že dítě mladší dvou let navštěvuje jesle, mateřskou školu nebo jiné podobné zařízení v rozsahu ne více než 46 hodin v kalendářním měsíci. U dítěte, které dovršilo dvou let není docházka omezena. (Zákon č. 117/1995 Sb.)

Na *porodné* má nárok rodina, které se narodilo první nebo druhé živé dítě a jejíž příjem v kalendářním čtvrtletí před narozením dítěte byl nižší než 2,7násobek životního minima rodiny. Na první dítě je výše dávky 13 000 Kč, na druhé 10 000 Kč. (Zákon č. 117/1995 Sb.)

Poslední dávkou je *pohřebné*, na které má nárok osoba, která vypravila pohřeb nezaopatřenému dítěti nebo rodiči tohoto dítěte s trvalým pobytem na území ČR. Dávka se vyplácí jednorázově ve výši 5 000 Kč. (Zákon č. 117/1995 Sb.)

2.1.3 Sociální pomoc

Sociální pomoc je upravena následujícími právními normami:

- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
- Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádí zákon o sociálních službách
- Vyhláška č. 310/1993 Sb. o úhradě za poskytování sociální péče ve zdravotnických zařízeních
- Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu
- Zákon č. 111/2006 Sb., o hmotné nouzi
- Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů
- Vyhláška č. 388/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením

Do sociální pomoci spadají i *sociální služby*, které se dělí na:

- *Sociální poradenství* – slouží k poradenské pomoci
- *Služby sociální péče* – zařízení sloužící pro poskytování péče v domácím prostředí nebo v zařízeních, kde má uživatel zabezpečenu konkrétní službu či služby denně, týdně nebo celoročně
- *Služby sociální prevence* – zahrnující zařízení, která slouží jak k omezení výskytu sociálních událostí, ale poskytují i pomoc v okamžicích sociální krize, čímž zamezují potenciální eskalaci problému. (Zákon č. 108/2006 Sb.)

Velmi důležitou dávkou z hlediska sociální pomoci je *příspěvek na péči*, o kterou si může zažádat osoba, který je nějakým způsobem nesoběstačná, míra nesoběstačnosti musí být dle zákona a vyhlášky posouzena posudkovým lékařem. Posuzuje se deset základních životních potřeb: mobilita, orientace, komunikace, stravování, oblékání a obouvání, tělesná hygiena, výkon fyziologické potřeby, péče o zdraví, osobní aktivity a péče o domácnost. Rozhodnutí vydává příslušná pobočka ÚP ČR. Samotná výše příspěvku se odvíjí podle dosaženého stupně závislosti:

- První stupeň – lehká závislost, pro závislou osobu do 18 let 3 300 Kč, nad 18 let 880 Kč
- Druhý stupeň – středně těžká závislost, 6 600 Kč resp. 4 400 Kč
- Třetí stupeň – těžká závislost, 9 900 Kč resp. 8 800 Kč
- Čtvrtý stupeň – úplná závislost, 13 200 Kč pro oba případy.

V případě prvního stupně není pečující osoba pojištěna státem. Příjemcem dávky je oprávněná osoba či zákonný zástupce oprávněné osoby. Příspěvek se zvyšuje o 2 000 Kč, pokud se jedná o nezaopatřené dítě do 18 let věku, jestliže rozhodný příjem společně posuzovaných osob je nižší než dvojnásobek příjmů. (Zákon č. 329/2011 Sb.)

Zákon o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením dále upravuje i dávky osobám se zdravotním postižením. Existují dvě základní dávky, tj. *příspěvek na mobilitu a zvláštní pomůcka*.

Na *příspěvek na mobilitu* má nárok osoba starší jednoho roku, která má nárok na průkaz osoby se zdravotním postižením ZTP nebo ZTP/P a která se dopravuje nebo je dopravována a nejsou ji poskytovány pobytové sociální služby. Výše příspěvku za kalendářní měsíc je 400 Kč. (Zákon č. 329/2011 Sb.)

U *příspěvku na zvláštní pomůcka* vzniká nárok osobě s těžkými vadami nosného, pohybového ústrojí, se sluchovými a zrakovým postižením či s dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem, za který je považován takový stav, jenž podle současné lékařské vědy trvá nebo má trvat déle než jeden rok. Mezi další podmínky patří, že osoba musí být starší 3 let, pokud je příspěvek poskytován na pořízení motorového vozidla nebo úpravu bytu; 15 let pokud se jedná o vodícího psa nebo 1 rok v ostatních případech. Dále pomůcka musí umožnit osobě sebeobsluhu, nebo musí potřebovat k realizaci pracovního uplatnění, k přípravě na budoucí povolání, k získávání informací, vzdělávání nebo ke styku s okolím, přičemž je přihlíženo i

dalším pomůckám a prostředkům, které osoba využívá. Osoba taky může, resp. Musí používat ve svém sociálním prostředí. Příspěvek nelze poskytnout, jestliže je plně hrazena z veřejného zdravotního pojištění nebo je zapůjčena zdravotní pojišťovnou. Jeho výše je vázána na příjem osoby i společně posuzovaných osob a na spoluúčast. (Zákon č. 329/2011 Sb.)

V rámci sociální pomoci je funkční i *životní a existenční minimum*. *Životní minimum* je částka, která je stanovena zákonem a slouží k zajištění základních potřeb, při posuzování je rozhodující, zda osoby žijí sami nebo ve společné domácnosti. Pro samostatně žijící osoby je stanoveno na 3 410 Kč, pro společně žijící 3 140 Kč u první zaopatřené osoby, u dalších zaopatřených je 2 830 Kč. U dítěte do 6 let 2 140 Kč, do 15 let 2 140 Kč a nezaopatřeného dítěte do 26 let 2 450 Kč. *Existenční minimum* slouží pro zajištění potřeb na úrovni umožňující přežití a činí 2 200 Kč měsíčně. Nezaopatřené děti, starobní a plně invalidní důchodci nejsou podle něj posuzováni. (Zákon č. 110/2006 Sb.)

Existuje i *pomoc v hmotné nouzi*, která je pro osoby, které po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahují částky potřebné na živobytí a nemohou si samy příjem zvýšit. Základní dávkou v hmotné nouzi je *příspěvek na živobytí*, je stanoven individuálně a odvíjí se od částek životního a existenčního minima. Pokud má osoba nárok na tuto dávku, zpravidla získává nárok na *doplatek na bydlení*, který řeší nedostatek příjmů k uhrazení nákladů na bydlení, když nestačí vlastní příjmy ani dávky státní sociální podpory. Další a poslední dávkou je mimořádná okamžitá pomoc, která je vyplácena většinou na jednorázové bázi v mimořádných situacích typu živelní pohroma, požár, ohrožení sociálním vyloučením apod. Její výše se odvíjí od sociální situace a v určitých případech může být opakovaná, např. při pohromě. (Zákon č. 111/2006 Sb.)

2.2 Slovenská republika

Slovenská republika byla do 1. ledna 1993 jedním ze dvou států tvořících československé soustátí a z historického hlediska patřila k zalitavské části Rakousko-Uherska, takže historický vývoj nejen jejího systému sociálního zabezpečení je v mnoha ohledech shodný s českým, který je popsán výše. I u ní muselo dojít k podstatné transformaci všech veřejných politik, do kterých mj. spadá i systém sociálního zabezpečení, který stejně jako jiné politiky vznikl v jiných ekonomických a politicko-ideologických podmínkách. Proces transformace na území SR započal již v roce 1990, tj. prakticky ihned po konsolidaci moci a další komplexní reformy veřejné správy nastaly kolem roku 1999 s tím, že jednou z nejzásadnějších transformací sociální politiky můžeme nalézt v zákoně NR SR č. 453/2003 Z. z. o orgánech štátnej správy v oblasti sociálních vecí, rodiny a služieb zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov, s účinností od 1. ledna 2004. Soustava celkového systému sociálního zabezpečení je dle Tomeše (2010) technicky i prakticky shodná se soustavou užívanou v ČR co se týče nárokovosti:

- Soustava sociálního pojištění, jakožto struktura nároková a příspěvková
- Soustava státní sociální podpory, jakožto struktura nároková a nepříspěvková
- Soustava sociální pomoci, jakožto struktura nenároková a nepříspěvková

2.2.1 Sociální pojištění

Jedná se o institucionální systém, kterým se sám občan, příp. někdo jiný občana povinně zajišťuje pro případ budoucí sociální události (Tomeš, 2001) na základě pojistného vztahu. Je vymezen následující právní normou:

- Zákon NR SR č. 461/2003 Z.z., o sociálnom poistení

a jeho výkonem je pověřena sociální pojišťovna jakožto veřejnoprávní instituce. Pojistný poměr vzniká přímo z tohoto zákona a je vázané na trvání právního vztahu, které toto pojištění zakládá (Ošková et al., 2009). Soustava sociálního pojištění se skládá z nemocenského, důchodového, úrazového a garančního pojištění a pojištění v nezaměstnanosti. Pojistné se také platí do rezervního fondu solidarity (Matlák et al., 2004). Zákonem je přesně specifikováno z jakého vyměřovacího základu jsou povinni platitelé pojistného odvádět jednotlivé pojistné na jednotlivé druhy pojištění. Za všeobecný vyměřovací základ se považuje dva-

násobek průměrné měsíční mzdy za kalendářní rok, za vyměřovací základ platitelů pojistného je považována hrubá mzda za jeden kalendářní měsíc, příp. u nevýdělečně činných osob se určuje předpisem. Procentuální sazby jsou uvedeny v následující tabulce:

Tabuľka platenia poistného od 1. januára 2016

	Nemocenské poistenie	Dôchodkové poistenie		Poistenie v nezamestnanosti	Garančné poistenie	Úrazové poistenie	Rezervný fond	Spolu
		Starobné	Invalidné					
ZAMESTNANEC	Sadzba poistného	1,4%	4%	3% *	1% **			
	Maximálny VZ ²⁾ (v EUR)	4 290,00	4 290,00	4 290,00	4 290,00			
	Suma poistného (v EUR)	60,06	171,60	128,70	42,90			403,26
ZAMESTNÁVATEĽ	Sadzba poistného	1,4%	14%	3% *	1% **	0,25%	0,8% ⁶⁾	4,75%
	Maximálny VZ ²⁾ (v EUR)	4 290,00	4 290,00	4 290,00	4 290,00	4 290,00	neobmedzený	4 290,00
	Suma poistného (v EUR)	60,06	600,60	128,70	42,90	10,72		203,77
POVINNE POISTENÁ SZČO ³⁾	Sadzba poistného	4,4%	18%	6% *			4,75%	
	Minimálny VZ ¹⁾ (v EUR)	429,00	429,00	429,00			429,00	
	Suma poistného (v EUR)	18,87	77,22	25,74			20,37	142,20
	Maximálny VZ ²⁾ (v EUR)	4 290,00	4 290,00	4 290,00			4 290,00	
	Suma poistného (v EUR)	188,76	772,20	257,40			203,77	1 422,13
DOBROVOĽNE POISTENÁ OSOBA ⁴⁾	Sadzba poistného	4,4%	18%	6% *	2% **		4,75%	
	Minimálny VZ ¹⁾ (v EUR)	429,00	429,00	429,00	429,00		429,00	
	Suma poistného (v EUR)	18,87	77,22	25,74	8,58		20,37	150,78
	Maximálny VZ ²⁾ (v EUR)	4 290,00	4 290,00	4 290,00	4 290,00		4 290,00	
	Suma poistného (v EUR)	188,76	772,20	257,40	85,80		203,77	1 507,93
ŠTÁT ⁵⁾	Sadzba poistného		18%	6%			2%	
SOCIÁLNA POISŤOVŇA	Sadzba poistného		18%					
			Za poberateľov úrazovej renty do dovŕšenia dôchodkového veku alebo do priznania predčasného starobného dôchodku					

Obrázek 1: Tabuľka platenia poistného (© Sociálna poisťovňa, 2016)

První složkou je *nemocenské pojištění*. Povinně pojištěnými osobami jsou zaměstnanci a OSVČ, nicméně osoba se může i dobrovolně pojistit, pokud je starší 16 let, má na území SR trvalý pobyt nebo povolení k přechodnému pobytu či k trvalému pobytu. V takovém případě však nemůže mít přiznaný starobní či invalidní důchod z důvodu poklesu pracovní schopnosti o více jak 70 %. Z tohoto druhu pojištění se poskytuje *nemocenské*, které se poskytuje pojištěnci, pokud byl pro nemoc nebo úraz uznán dočasně neschopným výkonu pracovní činnosti nebo mu byla nařízena karanténa. Nárok na tuto dávku vzniká u zaměstnance od 11. dne neschopnosti, u OSVČ a dobrovolně pojištěných od prvního dne za podmínek, které stanoví zákon. Výše dávky je 55 % denního vyměřovacího základu u zaměstnanců za běžných podmínek a vyplácí se maximálně 52 týdnů od vzniku dočasné pracovní neschopnosti. (Gejdošová, 2012)

Mateřská je také nemocenskou dávkou, poskytovanou z důvodu těhotenství či péče o narozené dítě. Podmínkou je existence pojištění v čase vzniku důvodu na poskytnutí mateřské, splněných 270 dní nemocenského pojištění v posledních dvou letech před porodem. Nárok na ni může uplatnit i jiný pojištěnec, pokud převzal dítě do péče. Výše dávky je 65 % denního vyměřovacího základu, poskytuje se za kalendářní dny a nárok na ni zaniká uplynutím 34 týdnů od vzniku nároku, příp. 37 týdnů, pokud je pojištěnkyně osamělá nebo 43 týdnů, pokud porodila zároveň 2 nebo více dětí a aspoň o dvě z nich se stará. . (Gejdošová, 2012)

Ošetřovné je dávka poskytovaná z důvodu osobního a celodenního ošetřování nemocného dítěte, manžela/manželky, rodiče nebo rodiče manžela, nebo z důvodu osobní a celodenní péče o zdravé dítě do deseti let věku, pokud mu byla nařízena karanténa nebo předškolní či školní zařízení nebo zařízení sociální služeb starající se o jeho péči bylo uzavřené, příp. v něm byla nařízena karanténa. Pojištěnec musí být pojištěný nejméně 270 dní v posledních dvou letech, aby mu vznikl nárok a dávka se vyplácí ve výši 55 % denního vyměřovacího základu, nejdéle však deset dní. (Gejdošová, 2012)

Vyrovňovací příspěvek náleží zaměstnankyni, která konala práci, ale je dočasně převedena na jinou práci kvůli omezením vzniklým jejím těhotenství a dosahuje tam nižšího příjmu. Vyplácí se po dobu převedení na jinou práci, za což se dle zákona považuje takový stav, kde nedošlo ke změně druhu práce. Dávka je ve výši 55 % rozdílu mezi 30,4167násobkem denního vyměřovacího základu a vyměřovacího základu, ze kterého zaměstnankyně platí nemocenské pojistné v jednotlivých kalendářních měsících po přeražení na jinou práci. (Gejdošová, 2012)

V rámci důchodového pojištění, jenž také spadá do sociálního, se rozlišují dva podsystemy:

- Starobní pojištění, které slouží pro zabezpečení příjmů ve stáří a pro případ úmrtí
- Invalidní pojištění, pro případ poklesu schopnosti vykonávat výdělečnou činnost

a dávky se rozlišují na starobní, invalidní, vdovský/vdovecký a sirotčí důchod. (Gejdošová, 2012)

Starobní důchod slouží k hmotnému zabezpečení pojištěnce ve stáří. Nárok na něj vzniká, pokud dotyčný získal nejméně 15 let důchodového pojištění a dovršil důchodového věku, který je shodně u žen a mužů 62 let. Během něj lze současně pracovat bez omezení, výplata zaniká smrtí za obdobných podmínek jako v ČR. Jeho výše se vypočítává na základě zákona jako součin průměrného osobního mzdového bodu, aktuální důchodové hodnoty (pro rok 2016 byla stanovena na 10,9930 EUR) a obdobím důchodového pojištění získanému ke dni vzniku nároku. Pojištěnec může odejít do *předčasného starobního důchodu*, pokud splnil stejné podmínky jako v případě starobního, ale chybí mu maximálně 2 roky do dovršení důchodového věku. Za každých započatých 30 dní se důchod snižuje o půl procenta. (Gejdošová, 2012)

Invalidní důchod slouží k zabezpečení příjmu u pojištěnce, kde došlo k poklesu schopnosti vykonávat výdělečnou činnost v důsledku dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu. Pokles schopnosti musí být minimálně 40 %. Pro vznik nároku musí být pojištěnec invalidní, ke dni vzniku invalidity nesmí mít nárok na starobní důchod nebo mít přiznaný předčasný starobní důchod a musí splnit stanovenou délku pojištění, která se pohybuje od méně jak jednoho roku, pokud jde o pojištěnce do 20 let až po 15 let pojištění, pokud má pojištěnec nad 45 let. Délka pojištění se nezjišťuje, pokud jde o nezaopatřené dítě nebo se pojištěnec stal invalidní z důsledku pracovního úrazu nebo nemoci z povolání. Výše dávky se určuje podle procenta poklesu schopnosti dle vzorců stanovených v zákoně, v případě že invalidita vznikla v důsledku použití návykových látek, výsledná výše dávky dle vzorce se dělí dvěma. (Gejdošová, 2012)

Vdovský či vdovecký důchod je nastavením prakticky totožný se stejným důchodem v ČR. Výplata dávky trvá jeden rok, případně se vyplácí i nadále, pokud se pojištěnec stará alespoň o jedno nezaopatřené dítě, pojištěnec je invalidní s poklesem schopnosti vykonávat výdělečnou činnost o 70 %, vychoval alespoň tři děti, dovršil věku 52 let a vychoval aspoň 2 děti nebo dovršil důchodový věk. Nárok na důchod zaniká uzavřením nového manželství nebo dnem pravomocnosti rozhodnutí soudu, podle kterého vdovec/vdova úmyslným trestným

činem způsobil smrt manžela. Výše je 60 % starobního či invalidního důchodu, na který vznikl nebo by vznikl zemřelému nárok. (Gejdošová, 2012)

Sírotčí důchod je nastaven stejně jako v ČR. Jeho výše je 40 % starobního či invalidního důchodu, na který vznikl nebo by vznikl zemřelému nárok.

Co se týče *pojištění v nezaměstnanosti*, tak u zaměstnanců vzniká přímo ze zákona. Vyplácí se z něj *dávka v nezaměstnanosti*, na kterou má nárok uchazeč o zaměstnání, pokud v posledních čtyřech letech před zařazením do evidence byl pojištěný v nezaměstnanosti nejméně tři roky. Dávka se poskytuje za dny, vyplácí se 6 měsíců, pokud pojištění bylo 730 dní v posledních třech letech před zařazením evidence, pokud výše stanovený počet dní byl v posledních čtyřech letech, tak pouze 4 měsíce a její výška je 50 % denního vyměřovacího základu. Nárok na tuto dávku zaniká dnem vyřazení z evidence uchazečů, uplynutím období, dnem přiznání starobního či invalidního důchodu, dnem smrti nebo jednorázovým vyplacením dávky. (Gejdošová, 2012)

Úrazové pojištění je pro případ pracovního úrazu nebo nemoci z povolání. Váže se na zaměstnavatele. Některé vyplácené dávky z tohoto pojištění mají v podstatě nadstavbový charakter k invalidnímu důchodu nebo k nemocenské. Vyplácí se z něj *úrazový příplatek*, který náleží zaměstnanci během pracovní neschopnosti vzniklé na základě pracovního úrazu nebo nemoci z povolání. Jeho výše je 55 % denního vyměřovacího základu do třetího dne neschopnosti, od čtvrtého dne se vyplácí 25 %. V případě, že je pokles pracovní schopnosti vyšší než 40 %, vyplácí se *úrazová renta* v období, kdy nemá nárok na příplatek nebo na rehabilitační či rekvalifikační příspěvek. Její výše se vypočítává koeficientem stanoveným v zákoně. Zaniká dnem dovršení důchodového věku nebo přiznáním předčasného starobního důchodu. V případě, že se pokles schopnosti pohybuje mezi 10 – 40 %, kompenzace probíhá *jednorázovým vyrovnáním* za podmínek stanovených zákonem. Může být poskytnuta i *pracovní rehabilitace a rehabilitační příspěvek*, jedná se o věcnou dávku, na kterou není právní nárok a posuzuje se individuálně. Pokud je přiznaná, tak ji doprovází i rehabilitační příspěvek ve výši 80 % denního vyměřovacího základu po dobu trvání pracovní rehabilitace. Totožná principem i nastavením je i *rekvalifikace* a rekvalifikační příspěvek. *Náhrada za bolest a ztížení společenského uplatnění* jsou dávky, které se poskytují jednorázově a slouží jako kompenzace následků a bolesti, výše dávky je stanovena na základě počtu bodů v lékařském posudku. Mezi další dávky patří *náhrada nákladů spojených s léčením*, jež je zastropována

částkou 24 442 EUR a náhrada *nákladů spojených s pohřbem*, kde je maximální suma stanovena na 2 444,40 EUR. (Gejdošová, 2012)

Dávka garančního pojištění slouží pro uspokojení nároků vzniklých z pracovněprávního vztahu z důvodu platební neschopnosti zaměstnavatele. Žadatel ji může uplatňovat nejvíce v rozsahu tří měsíců z posledních osmnácti měsíců trvání pracovněprávního vztahu. Maximální výše dávky je v sumě trojnásobku jedné dvanáctiny všeobecného vyměřovacího základu. (Gejdošová, 2012)

2.2.2 Státní sociální podpora

Slovenská státní sociální podpora je zakotvena odlišným způsobem. Zatímco v ČR je stanovena jedním zákonem, tak na Slovensku se nachází celá soustava právních norem:

- zákon NR SR č. 235/1998 Z. z. o príspevku pri narodení dieťaťa a o príspevku rodičom, ktorým sa súčasne narodili tri deti alebo viac detí alebo ktorým sa v priebehu dvoch rokov opakovane narodili dvojčatá,
- zákon NR SR č. 238/1998 Z. z. o príspevku na pohreb,
- zákon NR SR č. 600/2003 Z. z. o prídavku na diet,a
- zákon NR SR č. 571/2009 Z. z. o rodičovskom príspevku,
- zákon NR SR č. 561/2008 Z. z. o príspevku na starostlivosť o diet,a
- zákon NR SR č. 627/2005 Z. z. o príspevkoch na podporu náhradnej starostlivosti

a jeho součástí jsou jednorázové, opakované dávky a dávky na podporu náhradní péče o dítě. Zvláštěností je, že se v rámci tohoto systému neposuzují příjmy rodiny.

Mezi jednorázové dávky patří například příspěvek při narození dítěte, příspěvek rodičům, kterým se současně narodilo 3 a více dětí nebo v průběhu dvou let dvojčata, příplatek k příspěvku při narození dítěte a příspěvek na pohřeb. (Gejdošová, 2012)

Příspěvek při narození dítěte činí 151,37 EUR a vyplácí se jednorázově při narození dítěte, které má matka či otec v péči, příp. pokud ho převzala osoba do náhradní péče. Pokud se současně narodili dvě nebo více dětí, z toho dvě se dožily alespoň 28 dní, tak se suma zvyšuje o polovinu na každé dítě. *Příspěvek rodičům, kterým se současně narodilo 3 a více dětí nebo v průběhu dvou let dvojčata* je dávkou, kterou stát přispívá rodičům jednou ročně na zvýšené výdaje. Nárok na ní vzniká, pokud alespoň tři z dětí narozených současně jsou ve věku nejvíce patnácti let, pokud mají děti v péči a mají pobyt na území SR. Nárok nevzniká, pokud je dítě v ústavní výchově. Dávka je ve výši 81,99 EUR pro dítě do 6 let věku, 101,25 EUR

do patnácti let věku a 107,55 EUR pro patnáctileté dítě. *Příplatek k příspěvku při narození dítěte* je poskytovaný matce, která porodila první, druhé nebo třetí dítě, které se dožilo aspoň 28 dní, příp. otci za okolností stanovených zákonem. Podmínkou je i účast na pravidelných preventivních gynekologických prohlídkách. Příplatek je ve výši 678,49 EUR. *Příspěvek na pohřeb* se vyplácí na zabezpečení pohřbu zemřelého, v případě, že pohřeb zabezpečí oprávněná osoba s trvalým či přechodným pobytem na území SR, zemřelý musí splňovat totožné nároky. Výše dávky je 79,67 EUR. (Gejdošová, 2012)

Mezi opakované dávky se řadí přídavek na dítě, příplatek k přídavku na dítě, rodičovský příspěvek a příspěvek na péči o dítě. Na *přídavek na dítě* má nárok rodič, pečující osoba nebo plnoleté nezaopatřené dítě za podmínek stanovených zákonem. Jeho výška je 22,54 EUR měsíčně. Na *příplatek* ve výši 10,57 EUR vzniká nárok oprávněné osobě, pokud nemůže uplatnit na dítě daňový bonus a splňuje důchodové podmínky či nemůže vykonávat výdělečnou činnost. *Rodičovský příspěvek* slouží pro zabezpečení řádné péče o dítě do tří let, resp. do šesti, pokud má dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav nebo je svěřené do náhradní péče, za podmínek stanovených zákonem. Výše dávky je 194,70 EUR a může být snižována i zvyšována v případech taxativně vyjmenovaných v zákoně. Podobně je koncipován i *příspěvek na péči o dítě*, s tím rozdílem, že u žadatele vyžaduje buďto denní studium nebo výdělečnou činnost, s tím, že dávka se vypočítává podle prokázaných výdajů na dítě, nejvíce však 230 EUR měsíčně. (Gejdošová, 2012)

Mezi příspěvky na podporu náhradní péče o dítě jsou *řazeny jednorázové příspěvky dítěti při jeho svěřením do náhradní péče* (ve výši 352,86 EUR) nebo *při zániku náhradní péče*, kde je určen na podporu osamostatnění. Jeho výše je 883,90 EUR. *Opakované příspěvky* jsou jak dítěti na uspokojování jeho základních životních potřeb, ve výši 132,39 EUR, tak i *náhradnímu rodičům na podporu péče*, ve výši 168,32 EUR měsíčně, v případě že se stará o 3 a více sourozenců, tak náleží k tomu příplatek 119,72 EUR měsíčně. Pokud je svěřené dítě těžce postižené, tak za podmínek stanovených zákonem má náhradní rodič nárok na *opakovaný příspěvek* ve výši 69,36 EUR. (Gejdošová, 2012)

2.2.3 Sociální pomoc

Sociální pomoc je zakotvena v následujících právních normách:

- zákon NR SR č. 599/2003 Z. z., o pomoci v hmotnej núdzi,
- zákon NR SR č. 601/2003 Z. z., o životnom minime,
- zákon NR SR č. 201/2008 Z. z. o náhradnom výživnom,
- zákon NR SR č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia,
- zákon NR SR č. 544/2010 Z. z. o dotáciách v pôsobnosti Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny.

A z hlediska naší práce je pro nás nejpodstatnější pomoc v hmotné nouzi, která tvoří jeden z pilířů sociální pomoci. Jako hmotná nouze je zákonem stanoven stav, kdy příjem občana a fyzických osob, které se s občanem společně posuzují, nedosahují životního minima, které se pravidelně stanovuje zákonem. *Dávka v hmotné nouzi* je rozdělena do šesti základních stupňů společně s *příspěvkem v hmotné nouzi*. Její výška a podmínky vyplácení jsou komplexně stanovovány zákonem, k 1. červenci 2016 činí 61,67 EUR na jednotlivce. Za ekvivalentních podmínek se vyplácí i *příspěvek na zdravotní péči*, který činí 2 EUR měsíčně. *Příspěvek na bydlení* se poskytuje za podmínek stanovených zákonem ve výšce 55,80 EUR měsíčně, pokud jde o jednoho občana v hmotné nouzi, pokud se jich posuzuje více, dávka se zvyšuje na 89,20 EUR. Pokud není občan schopen si hmotnou nouzi zmírnit svépomocí, za určitých okolností mu může vzniknout nárok na *ochranný příspěvek* ve výši 63,07 EUR, pokud má zdravotně nepříznivý stav déle jak 30 dní, výše příspěvku je 34,69 EUR. Při zvyšování kvalifikace nebo splnění dalších podmínek stanovených zákonem mu může vzniknout nárok na *aktivační příspěvek* ve stejné výši. (Gejdošová, 2012)

Součástí sociální pomoci jsou i dotace pro děti: děti ohrožené sociálním vyloučením mají nárok na *dotace* ve výši 1 EUR *na oběd*, příp. 0,35 EUR *na jiné jídlo*, pokud se dotace poskytuje, rodič má spoluúčast ve výši 0,03 až 0,17 EUR. *Dotace na podporu výchovy k plnění školních povinností dítěte ohroženého sociálním vyloučením* je za podmínek stanovených v zákoně vyplácena dvakrát ročně a to ve výši 33,20 EUR na dítě. (Gejdošová, 2012)

Sociální služby jsou také jednou z částí sociální pomoci, vychází však z podobného rámce jako v ČR, není tedy zapotřebí je koncepčně rozvádět, principy a nastavení jsou podobné.

Sociální pomoc se snaží i o kompenzaci zdravotního znevýhodnění podobně jako v ČR, více následující tabulka:

Druhy peňažných príspevkov (PP)	Výška príspevku v % zo sumy životného minima	Výška príspevku v Eur
PP na osobnú asistenciu §20-23	1,39%	2,64
PP na kúpu, výcvik používania a úpravu pomôcky §24	-	najviac 8 630,42
PP na opravu pomôcky §32	určí sa % sadzbou v závislosti od ceny opravy pomôcky	
PP na kúpu zdvíhacieho zariadenia §33	-	najviac 11 617,88
PP na kúpu osobného motorového vozidla §34 - s automatickou prevodovkou	-	najviac 6 638,79 najviac 8 298,48
PP na úpravu osobného motorového vozidla §35	-	najviac 6 638,79
PP na prepravu §36	51,02%	96,86
PP na úpravu bytu §37	-	najviac 6 638,79
PP na úpravu rodinného domu §37	-	najviac 6 638,79
PP na úpravu garáže §37	-	najviac 1 659,70
PP na kompenzáciu zvýšených výdavkov §38		
1. - na diétne stravovanie		
a) I. skupina chorôb a porúch	18,56%	35,24
b) II. skupina chorôb a porúch	9,28%	17,62
c) III. skupina chorôb a porúch	5,57%	10,58
2. – súvisiace s hygienou alebo opotrebovaním šatstva, bielizne, obuvi a bytového zariadenia	9,28%	17,62
3. – súvisiace so zabezpečením prevádzky osobného motorového vozidla	16,70%	31,71
4. – súvisiace so starostlivosťou o psa so špeciálnym výcvikom	22,27%	42,28
PP na opatrovanie §39-40		
1. Fyzická osoba v produktívnom veku		
a)- opatruje 1 osobu s ŤZP	111,32%	211,32
b)- opatruje dve alebo viaceré osoby s ŤZP	148,42%	281,75
c) - opatruje 1 osobu ŤZP, ktorá je viac ako 20 hodín týždenne v zariadení	98,33%	186,66
d) - opatruje 2 a viaceré osoby s ŤZP, ktoré sú viac ako 20 hodín týždenne v zariadení	139,15%	264,15
e) - opatruje osobu s ŤZP, ktorá je v zariadení viac ako 20 hodín týždenne a súčasne opatruje aj druhú osobu s ŤZP, ktorá nie je v zariadení alebo je v zariadení najviac 20 hodín týždenne	144,71%	274,71
2. Fyzická osoba poberá niektorú zo zákonom stanovených dôchodkových dávok		
a) – opatruje 1 osobu s ŤZP	46,38%	88,05
b) – opatruje dvoch alebo viacerých osôb ŤZP	61,22%	116,22

Obrázek 2: Přehled peněžních kompenzací (Gejdošová, 2012, s. 122)

3 SYSTÉM SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ V ČÍNSKÉ LIDOVÉ REPUBLICE

Čínská lidová republika má svůj systém sociálního zabezpečení od 50. let 20. století za účelem pokrytí různých životních situací, např. důchodu, těhotenství, pracovních úrazů, nemoci a úmrtí. Nebyl však univerzální, týkal se pouze většiny druhů společností, které měly nad 100 zaměstnanců. V průběhu téže dekády byla dokončena socialistická reforma a podobný systém byl zavedený i u některých kolektivizovaných společností. Od sedmdesátých let docházelo v této sféře k různým experimentům, které měly za cíl tento systém reformovat a hlavně připravit na vstup zahraničního kapitálu. Koncem roku 1991 bylo sociálním zabezpečením pokryto zhruba 100 milionů obyvatel, což v té době tvořilo 90 % pracovní síly. (Sun, 1996)

I přes pokusy o reformu systému sociálního zabezpečení v tomto hybridním státě (autoritativní zřízení – nepočítáme-li speciální administrativní regiony v podobě Hongkongu nebo Macau versus tržní ekonomika ve fázi de facto divokého kapitalismu), bylo na konci 20. století hodně nedostatků, které se pokoušely odstranit nové administrativy. Mezi tyto problémy patřil zejména iracionální mechanismus samotného systému, ve kterém zaměstnanci nepřispívali žádnými penězi do něj, veškerá zátěž byla na straně státu a společností. Pokrytí zaměstnanců také nebylo jedno z univerzálních: systém se staral o státní zaměstnance, nikoliv však o OSVČ, zaměstnance některých kolektivních podniků, zaměstnance u společností se zahraničním kapitálem a o farmáře, což jsou skupiny, které dohromady tvořily až 70 % populace. Management této oblasti je taky značně chaotický a nekompletní, v hromadě oblastí stále ještě nefunguje elektronická správa a úředníci jsou přehlčeni byrokracií. (Sun, 1996) Dnes je nejhmatatelnějším problémem zřejmě fakt, že čínský systém sociálního zabezpečení je přímo závislý na ekonomickém růstu zejména kvůli předešlé politice jednoho dítěte, která při stávající demografické křivce zapříčiní, že za pár desítek let budou na jednoho pracujícího vycházet tři penzisté. Dnes je tomu přesně naopak: na jednoho penzistu vychází tři pracující.

Stávající úprava systému sociálního zabezpečení vzešla ze dvou právních aktů: první z nich je z roku 1994 a týká se práce (*Láodòng fǎ*), druhý je z roku 2008 a týká se smluvních podmínek při práci (*Láodòng hétóng fǎ*). Tyto specifické regulativy byly spojeny v roce 2011 do jednoho rámce publikovaném v zákoně o sociálním pojištění (*Shèhuì bǎoxiǎnfǎ*), který nyní tvoří aktuální úpravu celého systému sociálního zabezpečení. (CLB, © 2017)

3.1 Základní principy stávajícího systému sociálního zabezpečení

Základní principy jsou stanoveny zákonem a jsou následující:

- Všichni zaměstnanci, včetně kočovných, by měli být kryti sociálním pojištěním.
- Jak zaměstnanci, tak zaměstnavatelé odvádí důchodové pojištění, pojištění proti nezaměstnanosti, zdravotní pojištění a pojištění na výstavbu bydlení. Zaměstnavatelé jsou dále povinni odvádět pojištění na krytí pracovních úrazů a těhotenství.
- Správa finančních prostředků závisí na místních samosprávách, které následně částku odvádí příslušným odborům na vyšších územně správních celcích.
- Získané prostředky smí být vynaloženy pouze touto cestou, tj. na sociální zabezpečení.
- Sociální pojištění by mělo zůstat se zaměstnanci i po přestěhování, nicméně tento princip je kvůli vysoce decentralizovanému systému pojištění a tzv. *hukou* systému velmi špatně implementovatelný.

Vymáhání dodržování těchto principů je, stejně jako v případě jakékoliv legislativy týkající se zaměstnání v Číně, velmi laxní, většina zaměstnanců nedosáhne na to, na co by měli normálně nárok. Vláda řeší tento problém vytvářením nových schémat pojištění a snižováním plateb pojištění u zaměstnavatelů, což vytváří dojem, že zřejmě v určitém rozsahu přiznává neschopnost vytvořit efektivní systém sociálního zabezpečení s většinovým podílem zaměstnavatelů a místo toho se snaží vytvořit systém, ve kterém většinový podíl zabírají zaměstnanci. (CLB, © 2017)

Samotný systém sociálního zabezpečení se skládá z pěti druhů sociálního pojištění (Reintgen, 2015):

- Důchodové pojištění.
- Zdravotní pojištění.
- Pojištění pro případ ztráty zaměstnání.
- Pojištění pro krytí pracovních úrazů.
- Pojištění pro případ těhotenství.

Všechny tyto složky si popíšeme v následujících kapitolách.

3.2 Důchodové pojištění

V rámci důchodového pojištění, které bylo vytyčeno rozhodnutím vlády z roku 1997 o založení sjednoceného penzijního systému (*Guówùyuàn guānyú jiànli tōngyī de qǐyè zhígōng jībēn yǎnglǎo bǎoxiǎn zhìdù de juédìng*) přispívají do systému jak zaměstnanci (nejvýše 8 % ze mzdy), tak zaměstnavatelé, kterým se vypočítává procentuální podíl ze všech vyplacených mezd (nejčastěji činí 20 %, ale spousta měst a oblastí snižuje o jedno procento). Tyto příspěvky jsou vedeny na osobním kontu zaměstnance, po dosažení důchodového věku (který v Číně je pro muže 60 let a pro ženy 50, resp. 55 pro úřednice) je připočten úrok a částka je rozdělena na 120 částí, které jsou vypláceny měsíčně po dobu deseti let. Vedle tohoto příspěvku je vyplácen i standardní důchod, který se vypočítává podle délky zaměstnání a oblasti, ten je však vyplácen nadosmrti. Podmínkou je účast min. 15 let na důchodovém pojištění. (CLB, © 2017)

Jedním z největších problémů tohoto systému je jeho nastavení: pro jeho chod je nastavení tak nízkých věkových hranic u populace, která má průměrnou délku života kolem 75 let, přičemž 200 milionů obyvatel má nad 60 let, dlouhodobě neúnosné a je s podivem, že v některých oblastech (např. Guangdong) končí dokonce v černých číslech s přebytkem 77 mld. RMB (CLB, © 2017). Vláda si kritickou situaci zřejmě uvědomuje a tento rok se chystá uveřejnit plány na změny, ty však nelze realizovat okamžitě a vyžádají si minimálně pět let příprav. (Chun, Lian, 2015)

3.3 Zdravotní pojištění

Zdravotní pojištění v současné podobě pochází z roku 1998, kdy vzešlo v platnost rozhodnutí vlády o vzniku zdravotního pojištění pro zaměstnance (*Guówùyuàn guānyú jiànli chéngzhèn zhígōng jībēn yīliáo bǎoxiǎn zhìdù de juédìng*). Jeho principy, co se týče výběru pojistného, jsou prakticky totožné s výše uvedeným důchodovým pojištěním, s tím rozdílem, že zaměstnavatelé do systému přispívají 6 až 12 % a zaměstnanci typicky 2 %, které jim jdou automaticky na jejich osobní účet. Pokud splní určitý počet let pojištění, nevyžaduje se od zaměstnance další přispívání do systému, který ale funguje poněkud jinak, než evropské zdravotní pojištění. Osobní účet zaměstnance totiž slouží k pokrytí jakékoliv léčby, která stojí do 10 % místní průměrné roční mzdy, zatímco sdílené prostředky placené zaměstnavatelem slouží pro pokrytí částek nad těchto deset procent až do výše pětinasobku průměrné roční mzdy. Pokud prostředky v systému nestačí, dotyčný si musí výdaje nad rámec účtu

zaplatit ze svého. V zákoně je dále stanoveno, že zdravotní pojištění přímo hradí úřady jednotlivým zdravotnickým zařízením náklady na léčbu, ve spoustě případů je nutné nejprve léčení zaplatit z vlastních zdrojů a pak vyžadovat po orgánech zpětné proplacení. Dále je léčba z veřejných zdrojů hrazena pouze u těch zařízení, které jsou v seznamu zařízení schválených vládou. Většina obyvatel má tedy přístup k péči velmi špatný nebo je dokonce závislá na soukromém pojištění (CLB, © 2017)

3.4 Pojištění pro případ ztráty zaměstnání

Tento druh pojištění je stanoven regulativem ohledně pojištění pro případ ztráty zaměstnání (*Shīyè bǎoxiǎn tiáoli*), který vytyčil rámec pro podporu obyvatel v případě takové události. Vybírané procento závisí podle oblasti, u zaměstnavatelů činí nejčastěji 0,8 – 2 %, u zaměstnanců 0,2 – 1 %.

Všichni obyvatelé, kteří jsou tímto způsobem pojištěni, mají nárok na podporu v nezaměstnanosti a pokračuje jim i zdravotní pojištění. Doba vyplácení dávek se odvíjí dle doby placení do systému, maximum je 24 měsíců, pokud je doba pojištění 10 let nebo více, ale samotná dávka je velmi nízká. Regulativ mj. stanovuje, že vyplácená částka musí být nižší než minimální mzda, která je už i tak nízká a rozhodně nelze hovořit o něčem, co by splňovalo alespoň koncept relativní chudoby. I přes to, že tento druh pojištění je *de iure* přenositelný na jiné místo bydliště, *de facto* přenositelnost neexistuje. (CLB, © 2017)

3.5 Pojištění pro krytí pracovních úrazů

Tento druh pojištění je placen pouze zaměstnavatelem ve výši 0,5 – 2 % z mezd a odvíjí se nejen na základě umístění, ale i na základě odvětví, ve kterém podnik má hlavní ekonomickou činnost. Zaměstnanci mají poté nárok na kompenzaci, pokud prokáží, že zranění pochází ze zaměstnání, což má daleko od přímočarého procesu. Pokud se úraz potvrdí, tak úřady musí stanovit stupeň úrazu od 1 do 10, kde 1 je nejzávažnější. Čím závažnější stupeň, tím vyšší kompenzace. Podrobnosti sice stanovuje zákon, ale bez valného úspěchu, neboť platby závisí na oblasti, spory mezi úřady a zaměstnavateli jsou běžné, stejně tak mezi zaměstnavatelem a poškozeným. Nežádka dochází k tomu, že zaměstnanci jsou proplaceny jen poplatky za přímý pobyt v nemocnici. V případě nemoci je to ještě náročnější – většina nemocí se projeví až poté, co zaměstnanec přestane u zaměstnavatele pracovat a následně prokázat, že jde o nemoc z povolání je velmi těžké, ne-li nemožné, např. u pneumokoniózy. (CLB, © 2017)

3.6 Pojištění pro případ těhotenství

Tento druh pojištění je opět placen pouze zaměstnavatelem a způsob výpočtu podílu se mění dle oblasti, např. v Guangzhou se platí 1 % z průměrné mzdy ve městě, kdežto v Chengdu se odvádí 0,6 % z mezd v podniku. Pojištění pokrývá všechny náklady týkající se těhotenství jako třeba kontroly, samotný porod a následnou poporodní péči, stejně tak mateřskou dovolenou. Ženy mají nárok na 98 dní mateřské dovolené a dostávají během toho podporu o výši minimálně průměrné mzdy u jejich zaměstnavatele. Některé samosprávy dokonce vyžadují, aby zaměstnavatel poskytoval více než jen průměrnou mzdu. Problémem je přístup části zaměstnavatelů, kteří své zaměstnankyně neustále kontrolují, zda nejsou těhotné a nutí je k podstupování těhotenských testů, přidělují jim fyzicky náročné či nebezpečné práce, případně jim odmítnou těhotenství uznat a následně je propustí ze zaměstnání na základě absence na pracovišti. Postupem času se začínají ženy víc a víc bránit, považují to za jeden z projevů diskriminace na pracovišti, ale pro většinu žen jsou legální prostředky pro zjednání nápravy téměř nedostupné z důvodu nedostatku času a financí. (CLB, © 2017). V současnosti zde existuje vládní návrh o sloučení tohoto pilíře do zdravotního pojištění (*Rénli zīyuán shèhuì bǎozhàng bù cáizhèng bù guānyú jiēduàn xìng jiàngdī shèhuì bǎoxiǎn fèi lǜ de tōngzhī*), ale neobsahuje nic konkrétního. (MOHRSS, © 2016)

3.7 Fond bydlení

Tato část není oficiální součástí systému sociálního zabezpečení, spadá dokonce i pod jiné ministerstvo (pro bydlení a rozvoj), nicméně je nastavena podobně jako jednotlivé pilíře sociálního zabezpečení a pracuje podobným způsobem – do fondu přispívají jak zaměstnanci, tak zaměstnavatelé.

Tento fond vznikl v roce 1999 za účelem zajištění bydlení mimo státem vlastněné společnosti, které v té době masivně propouštěly. Jeho účelem je zlepšit situaci na trhu s bydlením: přispěvatelé mohou zažádat o hypotéky s nižšími úroky, proplacení nákladů spojených s opravami a údržbou obydlí nebo dostat příspěvek na nájem. Pokud tyto příspěvky nevyužívají, tak si mohou zažádat o vyplacení prostředků v důchodu. Fond tedy může fungovat – a taky většinou funguje – jako sekundární penze. V některých oblastech umožňuje lokální legislativa i krytí nákladů spojených s léčbou. Příspěvek se pohybuje jak u zaměstnavatele, tak zaměstnance mezi 5 až 20 procenty, jsou měsíční a odečitatelné z daní. (CLB, © 2017)

4 SHRNU TÍ

V teoretické části práce stručně vymezujeme základy sociálního práva a zabezpečení, věnujeme se historii sociálního zabezpečení v Československu a následně pokračujeme přes kapitoly věnující se středoevropským systémům sociálního zabezpečení, které jsou zastoupeny českým a slovenským systémem a nakonec se věnujeme asijským systémům, který je zastoupen čínským.

V první kapitole jsme nastínili vznik celé sociální problematiky ve střední Evropě, přičemž tehdy vytyčené základy ovlivňují sociální sféru prakticky dodnes, zejména činy státníků von Bismarcka a Taafe. Následně jsme se věnovali základním principům sociálního zabezpečení, typy systémů a československé, resp. české škole sociální politiky, která dosáhla mnoha významných úspěchů zejména v předválečném období, aby její dílo bylo následně degradováno poúnorovým převzetím zpátečnického modelu sovětské provenience.

V další kapitole se věnujeme popisu dvou středoevropských systémů sociálního zabezpečení: českého a slovenského. Ačkoliv oba mají stejné základy a do roku 1989 společnou historii, oba se vydaly odlišnou cestou, i když strukturu mají podobnou. Oba jsou třípilířové jak v sociálním zabezpečení, tak v důchodovém pojištění, i když u ČR byl druhý pilíř důchodového pojištění zrušen.

V poslední, třetí, kapitole má prostor čínský systém sociálního zabezpečení, který je na středoevropské poměry poněkud exotický – skládá se z pěti pilířů, ačkoliv fakticky se zde nachází i šestý pilíř v podobě fondu bydlení. Důchodový systém je opět třípilířový. Celý systém je však oproti evropským výrazně odlišný – je podstatně více decentralizovaný a je chaotičtější.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 DESIGN VÝZKUMU

V teoretické části naší práce jsme se pokusili popsat jednotlivé vlastnosti daných systémů sociálního zabezpečení. V současné době se množí názory, že stávající evropské SSZ nejsou dlouhodobě udržitelné, což je mj. důvodem, proč se snažíme nalézt v následující části práce inspiraci v asijských státech.

Na následujících stránkách představujeme výzkum nazvaný „Komparace systémů sociálního zabezpečení států střední Evropy s vybranými asijskými státy“, u něhož v rámci této část vymezíme výzkumný problém, výzkumné otázky, výzkumný soubor a hlavní cíle výzkumu. Zaměříme se na techniku sběru dat i metodu analýzy získaných dat.

5.1 Dosavadní výzkumy

V rámci sociálního zabezpečení probíhá mnoho výzkumů, jak v podobě článků, samostatných publikací, tak i bakalářských a diplomových prací. Žádný se však nevěnuje vyloženě komparaci asijských systémů s evropskými či naopak, výjimku v tomto ohledu tvoří zřejmě dílo Marjána Attily *Social Policies: Are „European Models“ Viable Models for China?* z Univerzity veřejných služeb v Budapešti. Na téma čínského systému sociálního zabezpečení vyšlo podstatně více publikací a výzkumů, které jsou obsahem prakticky shodné, namátkou *China's pension system a vision* od Marka C. Dorfmana a kol., která představuje svou vizi penzijního systému nebo *China's social security system* od Sun Xiuping, který se, byť se jedná o poněkud starší publikaci, zabývá hlavně vývojem čínského systému sociálního zabezpečení a pokouší se nastínit své vize. V *The Basic old-age insurance of China: Challenges and Countermeasures* se Zhen Li zabývá problémy čínského důchodového pojištění, stejně na tom je i Robert C. Pozen se svým *Tackling the Chinese Pension System*. Český a slovenský systém je popsán rozsáhle, např. slovenskému se věnuje Gejdošová a Ošková. Existují i předešlé vysokoškolské práce věnující se komparaci českého a slovenského systému, např. *Komparace důchodových systémů České a Slovenské republiky* od Jany Chovancové, příp. *Srovnávací analýzy důchodového systému České republiky a Švédska* od Jany Zemancové, která sice nesrovnává český systém se slovenským, ale zajímavým způsobem naznačuje možné cesty vedoucí k řešení mnoha problémů těchto systémů, zejména co se týče důchodového zabezpečení, protože právě pro tyto systémy se znepokojující demografickou křivkou by mohl být vhodný švédský NDC (Notional Defined Contribution, tj. příspěvkově definovaný systém s pomyslnými individuálními účty) systém, který by mohl být aplikovatelný ve všech třech státech a mohl by minimálně část problémů vyřešit.

5.2 Výzkumný problém

Cílem našeho výzkumu je porovnat důchodové pojištění v rámci jednotlivých systémů sociálního zabezpečení a zjistit, jaké vlastnosti asijských konceptů důchodového pojištění mohou být vhodné pro implementaci do střeoevropských konceptů důchodového pojištění. Snažíme se v této oblasti navrhnout řešení pomocí zkoumání kombinace vstupů a výstupů, procesů, faktorů a dopadů této veřejné politiky. S tím souvisí snaha o zjištění jednotlivých dopadů těchto systémů na společnost, které také zkoumáme a evaluujeme. Podstatné je také pro úspěšné naplnění cíle zjistit, v čem se jednotlivé sociální systémy liší, k čemuž používáme deskripci vstupů a výstupů politik a jaké jsou hlavní důvody odlišností těchto systémů, kde zkoumáme vnější faktory.

Pro náš výzkum jsme si vybrali tři státy: dva evropské a jeden asijský. Evropské jsou zastoupeny Českou republikou a Slovenskou republikou, zatímco Asie je zastoupena Čínou, resp. Čínskou lidovou republikou.

V rámci tohoto výzkumného problému jsme se pokusili kriticky zhodnotit aspekty, které k němu vedou. Jedná se o zkoumatelnost, aktuálnost a využitelnost výstupu. Vzhledem k charakteru výzkumu je bezpředmětné posuzovat nákladnost a etické aspekty.

Zkoumatelnost

Sociální systém v ČR a SR je bezproblémově zkoumatelný jak primárním, tak sekundárním výzkumem. Dostupnost materiálů je poměrně snadná, navíc probíhá mnoho výzkumů v této oblasti. Podstatně větší problém je zkoumání sociálního systému ČLR, neboť zdroje jsou z drtivé většiny dostupné jen v čínštině, navíc primární výzkum v této oblasti postrádá relevanci, neboť realita se od formálních dokumentů dost odlišuje. I přes nedostatek odborníků v této oblasti (jedná se o problematiku, se kterou si neví rady ani příslušná pracoviště jiných univerzit) lze však tuto oblast zkoumat pomocí tří rozsáhlých monografií věnující se této problematice v angličtině, tj. se jedná převážně o sekundární výzkum.

Aktuálnost

Problematika systémů sociálního zabezpečení je vždy aktuální a atraktivní, obzvláště v Číně, kde od nového tisíciletí prochází bouřlivým vývojem. Každý systém sociálního zabezpečení ale má své nedostatky a limity.

Využitelnost

Nepředpokládáme, že by výsledkem práce byla implementace navržených řešení, nicméně předpokládáme nastínění dalších možností bádání v této oblasti. Komparace těchto systémů sociálního zabezpečení by mohla být obecně přínosná i pro širokou akademickou obec nebo profesionály z oblasti sociální politiky mj. z důvodu vyvarování se některých druhů nástrojů a institutů, které ve zkoumaných státech způsobují problémy, a jejich přenos do jiného prostředí by mohl přinést významné problémy.

5.3 Výzkumné otázky

1. Jaké vlastnosti čínského důchodového pojištění mohou být vhodné pro implementaci do středoevropských modelů důchodového pojištění?
2. Naplňuje čínské, české a slovenské důchodové pojištění obecné cíle důchodové politiky?
3. Jakým způsobem řeší čínské, české a slovenské důchodové pojištění vybraná kritéria pro naplňování cílů důchodové politiky?

Náš design výzkumu je koncipován kvalitativně, což je zřejmé i z výzkumných otázek. Pro analýzu využíváme metodu komparativní analýzy dokumentů, na jejímž základě se snažíme prohloubit naše vědění o problematice, zodpovědět výzkumné cíle a poskytnout možná opatření a východiska.

Kvalitativní design také vychází z faktu, že srovnávané politiky (evropská vs. asijská) jsou od sebe odlišné, je tedy namístě vycházet např. z Millovy metody rozdílu jakožto induktivního přístupu.

5.4 Výzkumný soubor a technika sběru dat

Náš kvalitativní výzkum se zaměřuje na komparativní analýzu dokumentů, protože pracuje s fakty, které jsou prakticky neměřitelné pomocí dotazování, pozorování či měření (Hendl, 2007) a tvoří zároveň jediný datový podklad této studie.

Základní výzkumný soubor dat tvoří veškeré současné a retrospektivní dokumenty jak primárního, tak sekundárního charakteru, zejména se jedná o úřední dokumenty, proběhnuvší výzkumy, publikace zaměřené na systémy sociálního zabezpečení a články v odborných periodikách.

V našem případě se jedná u výběrového souboru o záměrný výběr dat (který je mj. v kvalitativním výzkumu upřednostňovaný): jde nám o zevrubnou analýzu jednotlivých sociálních

systemů, resp. důchodového pojištění, proto náš výběrový soubor odkazuje především na fakt, že se jedná převážně o sekundární výzkum: jak u ČR, tak u SR a ČLR vycházíme z dokumentů věnujících se tomuto tématu a v případě ČLR se jedná dokonce i o jediná dostupná data vzhledem k tomu, že čínština není zrovna jednoduše přeložitelný jazyk a právní akty, resp. jejich duch se od reálného stavu diametrálně liší, což je mj. jednou z charakteristik autoritativních režimů. Výhodou sekundární analýzy je podle Hendla (2007) úspora času a finančních prostředků, menší zásah do soukromí, snažší mezinárodní srovnávání a analýza trendů. Pro naši analýzu je také důležité, že sekundární výzkum zajistí poměrně hladké převzetí analytických konceptů typu „důchod“, „rodinná politika“ apod., které je příznačným problémem v rámci mezinárodní komparace, protože mezi jednotlivými politickými institucemi a nástroji v daných zemích prakticky nedochází k úplné shodě z hlediska působení a funkce. Hlavní nevýhodou je, že můžeme nevědomky zakomponovat do našeho výzkumu chyby z těchto dat, které nejsme schopni odhalit.

Soubor dokumentů užitých pro výzkum:

univerzálně:

- ATTILA, Marján. SOCIAL POLICIES: ARE “EUROPEAN MODELS” VIABLE MODELS FOR CHINA? *PRO PUBLICO BONO – Magyar Közigazgatás* [online]. 2016, **2016**(2), 80-103 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <https://ojs.uni-nke.hu/index.php/ppb/article/view/355/313>
- *Annual income spent on food* [online]. Pullman: Washington State University, [b.r.] [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: http://wsm.wsu.edu/researcher/wsmaug11_billions.pdf
- CHOVANCOVÁ, Jana. Komparace důchodových systémů České a Slovenské republiky [online]. Brno, 2008 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/68153/fss_m/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Tomáš Sirovátka.
- Knoema. Health Nutrition and Population Statistics: Population estimates and projections, 1960-2050. *Knoema* [online]. Washington: Knoema, 2016 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <https://knoema.com/WBPEP2017/health-nutrition-and-population-statistics-population-estimates-and-projections-1960-2050#>
- ZEMANCOVÁ, Jana. Srovnávací analýza důchodového systému České republiky a Švédska [online]. Brno, 2009 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z:

<http://is.muni.cz/th/231123/fss_m/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Tomáš Sirovátka.

pro ČR:

- BEZDĚK, Vladimír. *Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (současný stav a potřeba reform)* [online]. Praha: Česká národní banka, 2000 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: http://invenio.nusl.cz/record/123899/files/nusl-123899_1.pdf
- Hospodaření systému důchodového pojištění. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. Praha: MFČR, 2016 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/soukrome-penzijni-systemy/hospodareni-systemu- Duchodoveho-pojisten>
- KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 6., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 566 s. ISBN 9788074789212.
- *Projekce obyvatelstva České republiky* [online]. Praha: ČSÚ, 2014 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20538390/4025rra.pdf/9142790b-9517-463c-860b-8fc78897f30d?version=1.0>
- Vývoj starobního důchodu. *Finance.cz* [online]. Praha: Finance.cz, 2016 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/duchody-a-davky/duchody-v-cislech/vyvoj-starobnich-duchodu/>
- TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-680-3.
- Výpočet výše důchodu. *Výplata.cz* [online]. Praha: Výplata.cz, 2016 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <https://www.vyplata.cz/duchod/vypocetvysiduchodu.php>

pro SR:

- GEJDOŠOVÁ, Z.: *Sociálne zabezpečenie v systéme verejnej správy na Slovensku*. Ružomberok : Verbum – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2012. ISBN 978-80-8084-894-1.
- Hospodarenie SP. *Sociálna poisťovna* [online]. Bratislava: Sociálna poisťovna, 2017 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.socpoist.sk/hospodarenie-sp/1598s>
- KOŠTA, Ján a Menbere Workie TIRUNEH. *COUNTRY STUDY: REPLACEMENT RATES IN SLOVAKIA* [online]. Bratislava: Ekonomický ústav SAV, 2009 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://ekonom.sav.sk/uploads/journals/WP22.pdf>

- OŠKOVÁ, S. et al. 2007. Sociálne zabezpečenie. Bratislava: Ekonóm, 2007. ISBN 978-80-225-2958-7.
- VAŇO, Boris, Danuša JURČOVÁ a Jan MESZÁROS. *Prognóza vývoja obyvateľstva Slovenskej republiky do roku 2050* [online]. Bratislava: INFOSTAT, 2002 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.infostat.sk/vdc/pdf/prognóza2050vdc2.pdf>
- Vzťah priemernej výšky vyplácaného starobného sóla dôchodku (k 31.12.) a priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve SR. *Sociálna poisťovna* [online]. Bratislava: Sociálna poisťovna, 2017 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.socpoist.sk/vztah-priemernej-vysky-vyplacaneho-starobneho-solo-dochodku--k-3112--a-priemernej-mesacnej-mzdy-v-hospodarstve-sr/3166s>

pro ČLR:

- BARR, Nicholas a Peter DIAMOND. *Pension Reform in China: Issues, Options and Recommendations* [online]. Cambridge: MIT, 2010 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://economics.mit.edu/files/6310>
- DORFMAN, Mark C., Robert. HOLZMANN a Philip. O'KEEFE. *China's pension system: a vision*. Washington DC: World Bank, 2012. ISBN 9780821395417.
- GILES, John, Deven WANG a Wei CAI. *Retirement Behavior among China's Older Workers* [online]. Washington: World Bank, 2011 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: http://siteresources.worldbank.org/DEC/Resources/84797-1154354760266/2807421-1320860647694/8256762-1340735632955/Retirement_Behavior_China.pdf
- LI, Zhen. *The Basic old-age insurance of China: Challenges and Countermeasures* [online]. Renmin: Renmin University, 2013 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: http://www.worldpensionsummit.com/Portals/6/Zhen%20Li_Basic%20old%20age%20insurance%20in%20China.pdf
- Pension Fund Reforms in China: An Opportunity to Promote Codes of Conduct and Standards of Best Practice. *CFA Institute*. [online]. Charlottesville: CFA Institute, [b.r.] [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: https://www.cfainstitute.org/ethics/Documents/Codes%20Documents/china_pension_fund_reform.pdf

- POZEN, Robert C. *Tackling the Chinese Pension System* [online]. Chicago: The Paulson Institute, 2013 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: http://www.paulsoninstitute.org.cn/wp-content/uploads/2015/04/China-Pensions_Pozen_English_FINAL.pdf
- ROBERTS, Dexter. *Chinese Rage at the Pension System* [online]. Bloomberg, 2013 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2013-10-31/chinese-rage-at-the-pension-system>
- SUN, Xiuping, Shang-chuan KAO a Fulin CHI. *China's social security system*. Beijing: Foreign Languages Press, 1996, 184 s. Studies on the Chinese market economy series. ISBN 7-119-01733-0.
- SZE, Michael. Enterprise Annuity in China. *International Section News* [online]. 2006, **2006**(39), 14-17 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.soa.org/library/newsletters/international-sectionnews/2006/july/isn-2006-iss39-sze.pdf>

5.5 Metody analýzy dat

Pokud se držíme paradigmatu, který zavedl Strauss a Corbinová (1999, s. 10) „*termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace*“ je náš výzkum kvalitativního charakteru a je realizován pomocí komparativní analýzy jakožto jednou z vhodných metod k analýze dokumentů takového charakteru. Další z metod, která by pro podobnou analýzu přicházela v úvahu je např. hermeneutická interpretativní analýza, která ale klade nesmírné a v rámci diplomové práce zbytečné nároky na výzkumníka – výsledná práce by se pohybovala nejspíše někde mezi čtyřmi až pěti tisíci stran, pokud by měla být výzkumná zpráva zevrubně zpracována. Ideální metodou pro analýzu tohoto systému by byla metoda policy analysis, nicméně ta spadá spíše pod smíšenou politologickou metodologii. Pokud se snažíme uchopit sociální systémy ze sociálně-pedagogického pohledu v podobě pedagogického výzkumu, představovala by i metoda situační analýzy u našeho výzkumu nejen jednu z příležitostí k její vhodné aplikaci, ale i jednu z šancí na kvalitní kvalitativní výzkumnou metodu v pedagogickém výzkumu obecně, neboť je nyní značně podužívaná (Kalenda, 2016), ale pro analýzu více systémů není vhodná. Své uplatnění by ale našla v případě detailního rozboru jednoho systému sociálního zabezpečení v historickém diskursu.

5.5.1 Komparativní analýza

Pro srovnání jednotlivých systémů důchodových pojištění jsme si stanovili následující kritéria a indikátory, které nám zodpoví cíle důchodové politiky, kterými se zabírají výzkumné otázky číslo 2 a 3. Samotný design analýzy je inspirován kritérii a indikátory známých z předešlých analýz např. od Chovancové (2008) a Zemancové (2009), které mj. vycházejí i z Krebsových v Sociální politice:

- **Cíl důchodové politiky: Zajištění adekvátního příjmu v penzi**
 - **Kritérium: Poměr redistribuce a ekvivalence**
 - *Indikátor: Míra náhradového poměru*
 - *Indikátor: Způsob stanovení dávky*
 - **Kritérium: Mezigenerační sociální spravedlnost**
 - *Indikátor: Existence opatření k rozložení nákladů mezi generace*
 - **Kritérium: Ochrana před chudobou**
 - *Indikátor: Výše garantovaného minimálního důchodu*
 - **Kritérium: Ochrana proti ztrátě sociálních jistot**
 - *Indikátor: Míra povinné a samostatně volitelné účasti na schématu*
 - **Kritérium: Možnosti individuální volby v důchodovém systému**
 - *Indikátor: Rozsah individuální účasti jednotlivce na schématu*
 - *Indikátor: Volba věku odchodu do důchodu*
- **Cíl důchodové politiky: Fiskální udržitelnost a finanční stabilita důchodového systému**
 - **Kritérium: Demografický vývoj**
 - *Indikátor: Poměr osob v důchodovém věku vůči osobám v produktivním věku*
 - **Kritérium: Parita důchodového systému**
 - *Indikátor: Saldo důchodového systému*
 - *Indikátor: Podíl výdajů starobního důchodu na HDP*
 - **Kritérium: Transparentnost důchodového systému**
 - *Indikátor: Informovanost o změnách*

Na výzkumnou otázku č. 1 lze odpovědět po vyhodnocení všech těchto kritérií. S ohledem na rozsah této diplomové práce není možné blíže specifikovat všechny cíle, kritéria a indikátory, nicméně zvolený rozsah by měl být dostačující pro vypovídající zhodnocení jednotlivých důchodových pojištění.

6 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT

V následující komparaci se zaměříme na dva cíle důchodové politiky: zajištění adekvátního příjmu v penzi a fiskální udržitelnost a finanční stabilitu důchodového systému.

6.1 Zajištění adekvátního příjmu v penzi

Cíl hodnotíme dle kritérií: poměru redistribuce a ekvivalence, mezigenerační sociální spravedlnost, ochrana před chudobou a proti ztrátě sociálních jistot a možností individuální volby v důchodovém systému.

6.1.1 Poměr redistribuce a ekvivalence

Míra náhradového poměru

Náhradový poměr je ukazatelem poměru průměrného důchodu k průměrné mzdě a tedy ukazuje reálnou hodnotu dávky. Jeho stabilita vyjadřuje garanci určitého životního standardu pro důchodce, jeho pohyby ovlivňují výši mezigenerační solidarity. Pokud se podíváme na tabulku níže:

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
ČR	47,0	44,4	49,9	43,5	45,3	45,9	45,2	44,2	43,4	43,5
SR	47,1	48,4	46,1	45,7	44,7	44,9	45,5	47,1	46,8	45,4
ČLR	75,9	70,1	68,8	70,5	76,3	74,1	77,3	71,2	63,2	63,4
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
ČR	42,2	40,2	40,7	40,4	41,7	41,4	43,0	42,3	43,1	
SR	45,5	44,5	44,7	43,8	44,1	43,3	45,6	45,8	46,1	
ČLR	57,6	53,3	50,4	50,3	48,3	47,7	46,8	45,0	44,0	

Tabulka 1: Náhradový poměr (© Finance.cz, 2017, © Sociálna poisťovna, 2017, Li, 2013)

tak dospějeme k závěru, že náhradový poměr jak v ČR, tak v SR dlouhodobě klesající tendenci, která se ale drží ve všech případech nad hranicí 40 %, i když v některých případech jen stěží, což je platné zejména pro ČR, kde je evidentní snaha o udržení stavu různými

politickými opatřeními např. v podobě mimořádné indexace dávek. Slovenský systém v tomto případě vykazuje větší stabilitu a druhý pilíř se snaží o diverzifikaci rizik (Chovanová, 2008). Domníváme se, že dlouhodobě bude tato situace u obou států neudržitelná a pro dosažení podobného či vyššího náhradového poměru bude zapotřebí zapojení prostředků z II., resp. III. pilíře, ačkoliv u něj se nepředpokládá kompletní převzetí břemene kvůli jeho implementaci (Krebs, 2015).

Čína má důchodový systém designovaný na náhradový poměr kolem 59 %. Reálně se však rok od roku pohybuje dolů, např. v roce 1997 byl kolem 76 %, tak v roce 2011 byl 44 %. I přes snahy vlády zabránit takovým skokům nešlo potlačit rapidní snižování náhradového poměru (Li, 2013).

Na základě výše uvedeného by se mohlo jevit, že míra náhradového poměru je prakticky totožná mezi všemi třemi zkoumanými důchodovými pojištěními se zhruba stejnou šancí na zajištění adekvátního příjmu v penzi, nicméně pokud se zaměříme ještě na jeden indikátor, tzv. Engelův koeficient (který zjednodušeně slouží k určení podílu vynaložených prostředků za potraviny vůči 100 USD), který pro ČR činí 15,9 %, pro SR 17,2 % a pro ČLR 33,9 %, (Annual income spent on food, [b.r.]) dojdeme k závěru, že třeba v případě Číny není mnoho prostoru pro další snižování náhradového poměru a bude nutné také zavést reformu, která však kvůli rozsahu bude daleko komplikovanější než u předešlých dvou systémů.

Způsob stanovení dávky

Co se týče stanovení důchodové dávky v prvním pilíři, tak se český a slovenský systém od sebe výrazně liší, neboť každý z nich používá jinou metodiku.

U českého systému se používá vedle fixní částky procentuální výměra, která se vypočítává z dosaženého osobního vyměřovacího základu, který představuje jeden z prvků ekvivalence v rámci důchodového systému. Vypočítává se jako součin ročních vyměřovacích základů (které se každoročně od roku 1986 zhodnocují násobením koeficientu dle vývoje průměrné mzdy) s koeficientem 30,4167, který zde označuje průměrný počet dnů v měsíci, výsledné číslo vydělíme počtem kalendářních dní v rozhodném období snížené o vyloučené doby pojištění. Výsledek, tedy osobní vyměřovací základ srovnáme s redukčními hranicemi: částka do první redukční hranice se vezme celá, z částky od první do druhé redukční hranice se vezme 26 % a k částkám nad druhou redukční hranici se nepřihlíží. První redukční hranice

činí 44 % průměrné mzdy, druhá redukční hranice 400 % průměrné mzdy. Částky se zao-krouhlují směrem nahoru. Ze vzniklého výpočtového základu pak pojištěnci náleží procentní výměra, která činí za každý celý rok doby pojištění získané do vzniku nároku na důchod 1,5 % výpočtového základu měsíčně. (© Výplata.cz, 2016) Obecně lze k tomuto říci, že stanovené redukční hranice mají významný vliv na výši dávky zejména u skupin se středními příjmy, např. při příjmu kolem 30 tis. Kč se důchod snížil, ze systému vyberou asi jen polovinu toho, co do něj vloží. (Krebs, 2015)

Slovensko používá odlišnou metodiku na bázi průměrného osobního mzdového bodu, důchodové hodnoty a doby pojištění. Vypočítává se na základě vzorce

$$\underline{Důchodová\ dávka\ z\ 1.\ pilíře = POMB \times aktuální\ důchodová\ hodnota \times počet\ let\ pojištění}$$

kde POMB označuje průměrný osobní mzdový bod, který slouží pro vyjádření zhodnocení dosažených příjmů. Vypočítává se jako podíl hrubé mzdy za rok a všeobecného vyměřovacího základu, kterým je 12ti násobek průměrné mzdy v SR v daném roce. POMB podobně jako v ČR podléhá redukcí: pokud je do 1,25 uplatňuje se celý, pokud je vyšší, redukuje se. K hodnotám nad 3 se nepřihlíží a naopak, pokud je hodnota menší než 1, dopočítává se k němu poměrná část, která v roce 2016 činila 20 % (Gejdošová, 2012, © Sociálna poisťovna, 2017).

V Číně se používá metoda, která je opticky bližší české, neboť se skládá z I.A pilíře (sdílené prostředky, „fixní“ část) a I.B pilíře (individuální účet) (CFA Institute, [b.r.]), přičemž pro základní penzi je rozhodující I.A, ze které se dávka vypočítává následovně:

$$\underline{(průměrná\ měsíční\ mzda\ v\ oblasti\ za\ minulý\ rok + průměrná\ měsíční\ platba\ na\ pojištění\ pojištěnce) \times \frac{1}{2} \times počet\ celých\ let\ důchodového\ pojištění \times 1\ \%}$$

Takhle vypočtená dávka by měla být zhruba ve výši 35 % předchozí pobírané mzdy, v realitě však pokryje jen menší část. Doplňuje se prostředky z I.B pilíře, z účtu jednotlivce následujícím způsobem:

$$\underline{Prostředky\ naspořené\ na\ individuálním\ účtu \times roční\ úrok / 190\ (pro\ osoby\ mající\ 50\ let),\ 175\ (pro\ osoby\ mající\ 55\ let)\ nebo\ 139\ (pro\ 60-leté)}$$

kde čísla 190, 175, resp. 139 označují předpokládanou dobu dožití v měsících. Takhle stanovená další část dávky má předpokládaný náhradový poměr 24 %, jenže v praxi je to opět méně (Li, 2013,).

Slovenský způsob společně s čínským je přehlednější oproti složitému výpočtu u českého systému. U českého systému je však zapotřebí vzít v úvahu fakt, že nastavené redukce omezují prvek zásluhovosti a převažuje v něm příjmová solidarita, zatímco na Slovensku je příjmová solidarita v podstatě neexistujícím faktorem, neboť POMB je zastropovaný na bodu 3. Čínský systém má také nižší rozsah redistribuce s vyšší mírou ekvivalence.

6.1.2 Mezigenerační sociální spravedlnost

Existence opatření k rozložení nákladů mezi generace

Demografické stárnutí je zatěžujícím faktorem pro každý důchodový systém, ten se jej tak musí snažit řešit. Jednou z možností je zvyšování příspěvků a snižování dávek, nicméně efektivního rozložení jde docílit i jinými nástroji, např. dle Bezděka (2000) se jedná o úpravu způsobu indexace či omezení předčasných důchodů.

Ani český, ani slovenský důchodový systém neřešil tento problém pomocí zvyšování míry příspěvků do systému, šlo pouze o procentuální změnu složek v sociálním pojištění. Český systém na tento faktor reagoval primárně změnou délky rozhodného období v roce 1996 z 10 na 30 let, čímž se proměnila charakteristika křivky – místo prakticky nejvyšších příjmů jsou zohledněny všechny dosahované příjmy při výpočtu. Další změnou bylo omezení rozsahu dob náhradního pojištění, zpřísnění podmínek pro přiznání předčasného důchodu a nezastropování věku odchodu do důchodu, kterému se budeme dále věnovat v následujících kapitolách. Tento fakt může mít pro stabilitu a důvěru v důchodový systém nedozírné následky, pokud mj. střední doba života zůstane stejná. Indexace je v českém důchodovém systému zakotvena od roku 1996 a dávky jsou navyšovány na základě růstu indexu spotřebitelských cen a změny v reálných mzdách (Krebs, 2015).

Na Slovensku došlo od roku 2008 ke zvýšení věku odchodu do důchodu, ten je však zastropován. Byla prodloužena doba povinné účasti na schématu z 10 na 15 let a dávka se nyní nepočítá z pěti, ale z deseti let. Indexace byla zavedena až roku 2004, do té doby se důchody navyšovaly mimo jakákoliv jasná pravidla. Ani jedna země nemá zavedenou indexaci vůči růstu reálných cen (Chovancová, 2008).

V Číně je situace dramatičtější. Populace velmi rychle stárne a reforma je nutná mj. i z hlediska nízkého věku odchodu do důchodu. Pracující generace je zatížena vysokými dávkami na různá pojištění: z celkových cca 40 % odevzdávaných na všech pět druhů pojištění tvoří

cca 28 % jen důchodové pojištění samo o sobě, což je sice podobné jako v ČR, ale dle čínských výzkumů je taková míra již na samotné hranici únosnosti pro tamní populaci. (Li, 2013) Indexace je sice legislativně přítomna (tzv. Document no. 38, který umožňuje určitou míru indexace na základě regionu), ale tato opatření jsou ve světle výše zmíněných problémů zjevně nedostačující (Dorfman et al., 2012)

Ve všech třech státech náhradový poměr, o kterém jsme psali výše, klesá, takže důchodci z těchto států nesou část nákladů vyvolaných stárnutím populace.

6.1.3 Ochrana před chudobou

Výše garantovaného minimálního důchodu

České ani slovenské právo nezná pojem minimální důchod, je však u českého systému analogizován v podobě dvousložkovosti dávky. Základní výměra je 2 550 Kč měsíčně (k 1. 1. 2017), ke které se připočítává procentní výměra, která je nejméně 770 Kč. Nejnižší možný starobní důchod je tedy 3 320 Kč měsíčně. Na Slovensku podobný institut existuje, byl znovuzaveden k 1. 1. 2015 a nejnižší minimální důchod je stanoven na 269, 50 EUR měsíčně. Nárok na něj vzniká, pokud účastník splnil alespoň 30 let pojištění, což reálně může vést k tomu, že část účastníků na něj nebude mít nárok a bude odkázaná např. na životní minimum (© Sociálna poisťovna, 2017)

Čína nemá žádný podobný institut, který by stanovil minimální výši dávky, navíc pokrytí populace není univerzální, neboť důchodový systém nepokrývá některé pracující skupiny obyvatelstva zejména kvůli svému faktickému omezení přenosu benefitů, což vede zejména k tomu, že stárnoucí populace je i nadále závislá na svých rodinách, což se dostává do konfliktu s demografickou křivkou – budoucí generace důchodců budou mít problém se svým zajištěním. Pokud se systémy v ČR a SR alespoň snaží nějakými způsoby ochránit penzisty před chudobou, zde v Číně neexistuje ani jediný náznak ekvivalentního institutu. (Barr, Diamond, 2010)

6.1.4 Ochrana proti ztrátě sociálních jistot

Míra povinné a samostatně volitelné účasti na schématu

Český a slovenský důchodový systém umožňuje jedincům i dobrovolnou účast na schématu, pokud nejsou vůči němu zatíženi povinností. Dobrovolnost je v takovém případě obousměrná, tj. je možné jak vstoupit, tak vystoupit. Český systém to umožňuje jedincům starším 18 let po splnění patřičných podmínek, které jsme rozebrali v teoretické části. Slovensko má

dobrovolné pojištění postaveno jednodušeji: podmínkou je dovršení 16 let a trvalý pobyt na území SR, přičemž osoby takto účastny se automaticky stávají účastníky druhého pilíře. Vzhledem k absenci mnoha limitací na slovenské straně lze tvrdit, že slovenský důchodový systém poskytuje lepší předpoklady pro zajištění univerzalistického systému dostupného širokým masám (Chovancová, 2008).

V Číně je povinnost pojistit se v podstatě dána charakterem práce, kterou osoba vykonává a v jaké oblasti se nachází, např. mimo urbanizované oblasti je míra účastníků na pojištění vůči populaci velmi nízká, navíc systém sám o sobě je decentralizovaný poměrně nevhodným způsobem a dobrovolná účast není možná (Pozen, 2008). Snahy o zavedení univerzálního systému existují, nicméně jsou pořád ve stádiu návrhu, nikoliv implementace. V tomto případě se zde spíše setkáváme s problémy tzv. „banánových“ republik, čemuž také odpovídají problémy, se kterými se rozvojová země druhu Číny potýká.

6.1.5 Možnost individuální volby v důchodovém systému

Rozsah individuální účasti jednotlivce na schématu

Rozsah individuálních rozhodnutí v důchodovém systému je v prvních pilířích jak u ČR, tak u SR velmi omezen. V případě českého mají účastníci možnost individuální volby pouze a jen když vstupují dobrovolně nebo jsou OSVČ, které si mohou stanovit vyměřovací základ, podobně je to i v slovenském systému, který je ale oproti českému (který má jen první a třetí pilíř, druhý byl zrušen) sestaven ze třech pilířů, což umožňuje výrazně vyšší individualitu ve druhém pilíři. Účastníci druhého pilíře si mohou zvolit vlastní investiční strategii: správcovské společnosti (kterých je šest) vytváří tři druhy fondů, které se liší z hlediska nakládání s investovanými prostředky a mírou rizika; obecně platí, že čím větší riziko, tím větší potenciál ke zhodnocení uložených prostředků. Účastník si může vybrat způsob vyplácení, zda postupnou formou nebo jednorázovou výplatou. Vstupování a vystupování do druhého pilíře určuje legislativa SR. (© Sociálna poisťovna, 2017)

V Číně je u prvního pilíře přispíváno dle oblasti, kde se nachází zaměstnavatel. Jakákoliv individuální rozhodnutí jsou tedy v podstatě omezena na soukromý sektor, kde se nachází druhý a třetí pilíř. Tyto pilíře fungují obdobným způsobem jako u evropských systémů – druhý je řízen podle tzv. EA plánu (srov. Sze, 2006), třetí není regulován prakticky vůbec.

Volba věku odchodu do důchodu

Jak český, tak slovenský důchodový systém stanovuje věk odchodu do důchodu. Český systém je nastaven tak, aby se hranice odchodu progresivně zvyšovala (příčemž není zastropována), ve slovenském je věk odchodu nastaven fixně na 62 let pro obě pohlaví. U obou systémů je možné odejít do tzv. předčasného důchodu, který je v případě českého umožněn po splnění 25 let pojištění a nejvýše 3 roky před dosažením důchodového věku; v případě slovenského musí mít účastník splněno minimálně 15 let pojištění, nejdříve 2 roky před dosažením důchodového věku a jeho pojistné musí zavadat nárok na vypočítanou dávku vyšší než stanovený minimální předčasný důchod. Důchodci mohou v obou systémech za stanovených podmínek i nadále pracovat i po dosažení důchodového věku: pokud pracují bez pobírání důchodu, tak se jim důchodová náhrada zvyšuje, pokud ho během zaměstnání pobírají, nemá to žádný vliv na výši dávky. (Chovancová, 2008, Krebs, 2015, Zemancová, 2009)

V Číně je de iure stanovená hranice odchodu platná pro všechny bez rozdílu, není možná odchylka ani jedním směrem (Giles et al., 2011). Ve vysoce urbanizovaných oblastech se dodržuje, zatímco ve venkovských oblastech, kde se nachází většina populace bez pokrytí důchodovým systémem prakticky nic podobného neexistuje a tyto osoby jsou pak závislé na své rodině a pracují i nadále (Barr, Diamond, 2010). I v této oblasti bude muset čínský důchodový systém projít reformami, pokud se chce udržet.

6.2 Fiskální udržitelnost a finanční stabilita důchodového systému

Tento cíl posuzujeme na základě kritérií v podobě demografického vývoje, parity a transparentnosti důchodového systému.

6.2.1 Demografický vývoj

Poměr osob v důchodovém věku vůči osobám v produktivním věku

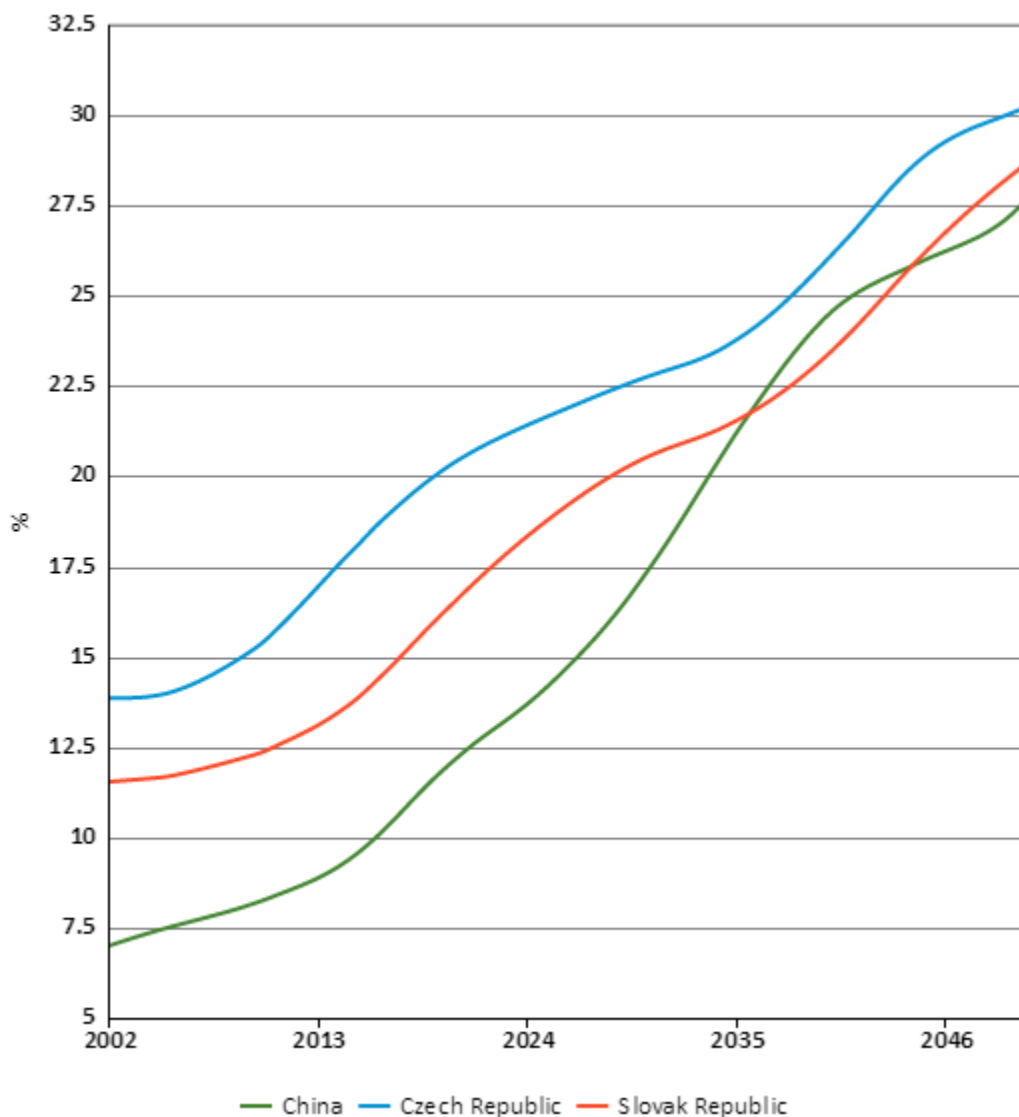
Demografický výhled je nepříznivý pro všechny tři země.

ČSÚ zpracoval pro ČR projekci obyvatelstva do r. 2050, podle níž se očekává, že 31 % populace bude v r. 2050 starších 65 let. Slovenský INFOSTAT hovoří také o podobném postupném stárnutí. U Československa do 90. let nepředstavoval demografický vývoj vážnější problém.

Rok	Absolutní počet (v tis.)			Podíl v obyvatelstvu (v %)		
	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká
2002	x	1 418	x	x	13,9	x
2005	1 446	1 447	1 448	14,2	14,1	14,1
2010	1 591	1 597	1 604	15,7	15,5	15,4
2015	1 849	1 864	1 884	18,4	18,1	17,8
2020	2 055	2 088	2 129	20,8	20,3	19,9
2025	2 141	2 201	2 274	22,2	21,5	21,1
2030	2 211	2 308	2 424	23,6	22,9	22,4
2035	2 259	2 400	2 567	24,9	24,1	23,7
2040	2 443	2 634	2 857	27,9	26,9	26,4
2045	2 620	2 862	3 147	31,1	29,7	29,0
2050	2 661	2 956	3 304	33,0	31,3	30,5

Obrázek 3: Tabulka očekávaného vývoje počtu a podílu osob ve věku 65 a více let, všechny varianty, 2002 – 2050 (© ČSÚ, 2014)

Pokud se zaměříme na střední délku života v těchto zemích, zjistíme, že se prodlužuje a míra dožití je podobná s ostatními vyspělými zeměmi, např. v roce 1995 u ČR se ženy dožívaly v průměru 76,1 let a muži 69,1 let, zatímco o 10 let později se ženy dožívaly v průměru 78,4 let a muži 72,1 let. Na Slovensku v roce 1995 byly hodnoty 76 let pro ženy a 68,1 let pro muže, v roce 2015 pak 77,4 resp. 69,6 let. (Vaňo et al., 2002) Bude tedy docházet k nárůstu podílu závislých osob, přičemž demografická situace na Slovensku je mírně příznivější, co se týče vývoje počtu osob nad 65 let. Simulace ze serveru Knoema nám ukáže, jak může vypadat pravděpodobný demografický vývoj od roku 2002 do roku 2050:

Obrázek 4: Předpokládaný demografický vývoj osob starších 65 let vyjádřený v procentech u jednotlivých států (© Knoema, 2015)

Čína je na tom ale – i přes procentuálně menší podíl osob starších 65 let - podstatně hůře. Stávající důchodový systém se rozhodně nebude moci udržet dlouhodobě, neboť kvůli politice jednoho dítěte klesl populační přírůstek z 3,4 (1960) na 1,9 (2003). Studie OSN dále potvrzuje, že největšího počtu osob v produktivním věku se dosáhne roku 2010 a téměř jedna třetina populace bude v roce 2050 starší 60 let (průměrná délka života je 70 let pro muže a 73 let pro ženy), takže na jednoho pracujícího budou vycházet 3 osoby mimo produktivní věk, což je dlouhodobě neudržitelné. (Li, 2013)

6.2.2 Parita důchodového systému

Saldo důchodového systému

Na základě informací z Ministerstva financí ČR a slovenské Sociální poist'ovny se můžeme podívat na saldo důchodového účtu v letech 2008 až 2015 zde v tabulce:

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ČR (mld. Kč)	2,598	-36,828	-35,617	-45,353	-26,174	-29,262	-21,992	-28,207
SR (mil. EUR)	-579,950	-832,100	-648,680	-768,750	-656,390	-815,100	-1016,690	-820,160

Tabulka 2: Saldo důchodového účtu. (© MFČR, 2016, © Sociální poist'ovna, 2017)

Oba systémy se nacházejí v mínusových hodnotách, jedinou výjimku tvoří ČR v roce 2008. Deficit je v obou systémech poměrně velký a nelze se domnívat, že by bez dalších reformních zásahů byl dlouhodobě udržitelný.

V Číně nemáme takové informace k dispozici, což je dáno decentralizovanou a částečně nezávislou strukturou důchodového systému (Attila, 2016). Můžeme se však podívat na situaci region po regionu v období 2002 až 2011:

Rok	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002
Oblast										
Heilong-gjiang	-182.83	-120.41	-126.53	-69.94	-42.56	-48.11	-40.25	-30.2	-38.28	-40.68
Liaoning	-155.98	-172.7	-119.48	-62.47	-76.34	-57.23	-36.69	-32.4	-39.18	-38.49
Tianjin	-71.6	-66.5	-44.39	-18.63	0.09	-10.79	0.13	-15.65	-19.72	-14.97
Xinjiang	-60.08	-59.22	-42.25	-37.24	-29.3	-23.69	-17.33	-15	-16.96	-17.68
Jilin	-56.93	-50.48	-24.83	-23.46	-32.27	-25.04	-24.81	-18.89	-23.2	-27.09
Henan	-44.81	-31.42	-50.8	-31.46	-11.44	-1.31	7.8	-22.82	-6.53	-13.68
Shaanxi	-40.91	-25.6	-19.06	-14.99	-13.99	-2.32	-3.21	-12.1	-16.92	-21.51
Jiangxi	-36.74	-30.44	-25.68	-16.81	-14.97	-10.74	-9.56	-8.56	-12.86	-13.06
Hunan	-32.44	-35	-36.67	-22.75	-27.68	-31.33	-15.67	-16.28	-22.05	-16.96
Guangxi	-26.95	31.22	35.62	43.83	24.29	-5.93	-2.11	-0.83	-4.01	-8.21
Shanghai	-25.08	-139.54	-91.86	-88.63	-49.55	-10.67	-8.06	-11.91	-15.38	-23.41
Hainan	-19.72	-20.33	-11.73	-7.98	-8.77	-5.59	-6.91	4.01	-3.98	-3.78
Chongqing	-10.82	-35.71	23.06	5.52	-0.55	-11.64	-8.17	-9.8	-14.62	-23.68
Hebei	-1.62	31	8.96	-10.01	-1.24	-10.26	5.18	-3.36	-8.92	-18.98
Tibet	0.95	2.26	-1.09	-0.73	-3.09	-2.03	-2.25	5.72	-2.05	-1.52

Qinghai	5.55	-0.27	-5.01	-2.56	-1.52	-1.83	-1.91	-2.2	-6.52	-5.48
Inner Mongolia	5.82	-15.37	-9.66	-9.21	-12.56	-10.64	-17.66	-6.55	-10.89	-14.08
Guizhou	12.63	5.54	7.03	3.71	-1.33	-7.89	-7.94	-5.12	-9.61	-10.9
Fujian	24.23	11.76	19.01	22.79	21.39	15.72	16.71	6.99	3.17	-1.48
Xinjiang	24.83	8.35	22.52	20.6	15.27	12.24	6.17	-1.4	-5.53	-3.19
Hubei	27.02	-44.4	-35.89	-27.89	-58.88	-55.07	-9.77	-23.1	-25.02	-26.14
Gansu	27.46	5.5	0.36	1.31	6.67	-2.32	-1.7	-4.3	-9.45	-10.82
Ningxia	31.62	26	6.7	8.26	6.97	-0.89	-0.09	5.97	-1.25	-1.55
Anhui	36.24	4.31	8.41	17.16	12.42	-0.85	-4.43	-7.94	-12.83	-17.69
Yunnan	47.5	0.56	-2.2	-14.74	-15.13	-19.51	-12.63	-15.2	-19.46	-14.39
Shanxi	51.2	50.93	40.43	27.04	30.33	17.62	13.74	7.23	4.23	-3.83
Sichuan	116.36	62.16	115.66	54.16	28.31	7.6	9.28	-2.49	-7.58	-4.84
Shandong	205.73	194.17	203.03	83.54	147.36	88.91	64.29	54.9	23.2	7.42
Beijing	233.92	176.84	113.21	86.93	83.53	60.34	45.86	27.09	18.96	-3.19
Jiangsu	293.32	206.35	195.89	181.19	143.61	72.26	55.09	17.65	13.5	-3.66
Zhejiang	294.11	176.03	156.83	177.54	149.44	130.76	97.9	72.9	68.04	36.57
Guangdong	518.58	425.73	287.07	286.01	212.58	224.86	153.61	120.48	108.32	64.62

Tabulka 3: Saldo jednotlivých oblastních účtů důchodového pojištění v mil. RMB, resp. CNY od roku 2002 do roku 2011 (Li, 2013)

Zjistíme, že spousta regionů má důchodový účet v černých číslech, je jich více než regionů v červených číslech. Nelze ani stanovit, že se záporné saldo týká chudých regionů či naopak, např. Liaoning je sedmý nejvýkonnější region co se HDP na obyvatele týče a přesto má druhé nejvyšší záporné saldo. Li (2013) se domnívá, že vzhledem k rozšiřování penzijního systému a stárnutí populace to však rozhodně nebude stačit, zisky vnímá pouze jako krátkodobé.

Podíl výdajů starobního důchodu na HDP

Pokud se zaměříme na poměr důchodového systému vůči HDP, tak ten má ve všech státech vzrůstající tendenci být závislý na státních zdrojích a nikoliv jen na sobě samém, pokud se podíváme na prognózy:

	2020	2030	2040	2050
ČR	0,4	-0,8	-3,5	-5,6
SR	-2,2	-3	-3,5	-4,6
ČLR	-0,2	-1,4	-3,1	-5,5

Tabulka 4: Schodek výdajů starobního důchodu vyjádřený procentuálně vůči HDP – čím nižší hodnota, tím větší spotřeba státních prostředků (Chovancová, 2008,, Li, 2013)

Znamená to, že všechny tři systémy potřebují v této oblasti reformu, neboť jsou střednědobě a dlouhodobě ekonomicky neudržitelné. Zajímavý je fakt, že projekce ukazuje v roce 2050 ještě horší situaci s poměrem vůči HDP u České republiky než u Číny a to o 0,1 % HDP.

6.2.3 Transparentnost důchodového systému

Informovanost o změnách

V souvislosti s kritériem transparence důchodového systému se také jedná o to, abys důchodový systém účastníkům schématu poskytoval dostačující informace o nárocích a pravidlech z něj vyplývajících. V České republice a Slovensku jsou informace tohoto charakteru obecně zřejmé, účastníci vědí, jaké prostředky jsou vypláceny, komu jsou vypláceny a jejich původ, zákonem jsou stanovena pravidla pro získání a výpočet důchodu, odhad jeho přesné výše je víceméně problematický i přesto, že účastníci si mohou jednou ročně zažádat o informativní osobní list důchodového pojištění, kde se dozví o době pojištění, vyměřovacích základech a vyloučených dnech.

V Číně je situace diametrálně odlišná. I přes snahu o centrální účet je portabilita důchodového systému velmi omezená a de facto neexistující. Legislativa je odlišná od zavedené praxe a kvůli velké míře decentralizace je velmi náročné shánět jakékoliv informace, navíc

systemová schémata se liší dle oblasti. (Attila, 2016) Oproti předchozím dvěma systémům je míra transparentnosti rozhodně výrazně nižší.

7 INTERPRETACE DAT A DISKUSE

Zaměříme se nyní na interpretaci získaných dat, které jsme v předešlé kapitole analyzovali a odpovíme na jednotlivé výzkumné otázky:

Výzkumná otázka č. 3: *Jakým způsobem řeší čínské, české a slovenské důchodové pojištění vybraná kritéria pro naplňování cílů důchodové politiky?*

Na tuto otázku odpovíme následující tabulkou, která shrnuje zkoumaná kritéria:

Zajištění adekvátního příjmu v penzi		
<i>Poměr redistribuce a ekvivalence</i>		
ČR	SR	ČLR
Klesající tendence náhradového poměru, ale drží se nad hranicí 40%. Absence II. Pilíře. Při stanovení dávky převažuje příjmová solidarita.	Klesající tendence náhradového poměru, ale drží se nad hranicí 40 %. II. Pilíř přítomen. Příjmová solidarita de facto neexistující.	Klesající tendence náhradového poměru, vysoký Engelův koeficient. Vyšší míra ekvivalence.
<i>Mezigenerační sociální spravedlnost</i>		
ČR	SR	ČLR
Nezastropovaný věk odchodu do důchodu potenciálně vedoucí k nedůvěře v systém. Indexace přítomna. Důchodci nesou část nákladů stárnutí populace.	Zastropovaný věk odchodu do důchodu, indexace přítomna. Důchodci nesou část nákladů stárnutí populace.	Zastropovaný věk odchodu do důchodu, indexace de iure přítomna ale nedostačující. Důchodový systém generuje značnou, hraniční, finanční zátěž na populaci.
<i>Ochrana před chudobou</i>		
ČR	SR	ČLR
Minimální důchod fakticky garantován	Minimální důchod garantován za stanovených podmínek	Nemá žádný ekvivalentní institut
<i>Ochrana proti ztrátě sociálních jistot</i>		
ČR	SR	ČLR
Systém umožňuje i dobrovolnou účast	Systém umožňuje dobrovolnou účast širším skupinám	Dobrovolná účast není možná

<i>Možnosti individuální volby v důchodovém systému</i>		
ČR	SR	ČLR
Nižší míra individuality v podstatě jen pro dobrovolně vstupující a OSVČ, neexistence II. Pilíře. Možnost odejít dříve do důchodu.	Vyšší míra individuality kvůli II. Pilíři. Možnost odejít dříve do důchodu.	Individuální rozhodnutí omezena na II. A III. Pilíř
Fiskální udržitelnost a finanční stabilita důchodového systému		
<i>Demografický vývoj</i>		
ČR	SR	ČLR
Nepříznivý	Nepříznivý	Nepříznivý
<i>Parita důchodového systému</i>		
ČR	SR	ČLR
Zvětšující se výdaje, výhledově ekonomicky neudržitelné kvůli zátěži na státní rozpočet	Zvětšující se výdaje, výhledově ekonomicky neudržitelné kvůli zátěži na státní rozpočet	Krátkodobě jednotlivé účty v černých číslech, dlouhodobě ekonomicky neudržitelné kvůli zátěži na státní rozpočet
<i>Transparentnost důchodového systému</i>		
ČR	SR	ČLR
Vyšší míra transparentnosti	Vyšší míra transparentnosti	Výrazně nižší míra transparentnosti

Tabulka 5: Jakým způsobem řeší čínské, české a slovenské důchodové pojištění vybraná kritéria pro naplňování cílů důchodové politiky?

Výzkumná otázka č. 2: *Naplňuje čínské, české a slovenské důchodové pojištění obecné cíle důchodové politiky?*

Pro účely této výzkumné otázky jsme si stanovili dva obecné cíle důchodové politiky, a to zajištění adekvátního příjmu v penzi a fiskální udržitelnost a finanční stabilitu důchodového systému.

Cíl zajištění adekvátního příjmu v penzi se nejvyšší měrou daří naplnit českému a slovenskému důchodovému pojištění, ačkoliv i u něj se projevuje tendence klesajícího náhradového poměru. Tyto systémy také umožňují určitou míru individuality a dobrovolné účasti, jedinec tedy může do jisté míry ovlivnit výši pobíraného důchodu za stanovených okolností.

Čínský systém tento cíl naplňuje nejméně: náhradový poměr klesá, Engelův koeficient je vysoký a individuální rozhodnutí jsou v podstatě omezena jen na druhý nebo třetí políř, přitom pojištěnec nemá garantovaný minimální důchod.

Z hlediska fiskální udržitelnosti a finanční stability důchodového systému jsou na tom všechny zkoumané systémy špatně. Demografický výhled je u všech třech států zhruba stejně nepříznivý a po ekonomické stránce se zvyšuje závislost důchodů na státním rozpočtu, která dosahuje takové úrovně, že je dlouhodobě ekonomicky neudržitelná, pokud nedojde k reformám. K těm je však zapotřebí společenský a politický konsensus.

Na základě předchozího odpovídáme na **výzkumnou otázku č. 1**: *Jaké vlastnosti čínského důchodového pojištění mohou být vhodné pro implementaci do střeoevropských modelů důchodového pojištění?*

Po zhodnocení předešlých výzkumných otázek lze říci, že ve stávajícím provedení čínského důchodového pojištění nejsou takové vlastnosti, které by byly vhodné pro implementaci do střeoevropských modelů důchodového pojištění. Čína se potýká s typickými problémy rozvojových zemí s kapitalistickou formou ekonomiky a autoritativním zřízením, a ačkoliv některé koncepty v teorii zní slibně (např. decentralizace), tak v implementaci končí fiaskem, jak dokazuje právě čínský systém.

Pokud nyní odhlédneme od výzkumných otázek a přejdeme k diskusi, kde začneme srovnávat výsledky našeho bádání se závěry jiných, např. již zmíněného Attily (2016), ten přichází s podobným pohledem na celý systém čínského sociálního zabezpečení a tvrdí, že největšími problémy jsou problémy s financováním, nedostatečné pokrytí, decentralizace a neefektivní byrokracie. Stejná zjištění jsme publikovali v obou částech naší práce. Ačkoliv jsou evropské a asijské kultury značně odlišné a to nejen historicky, ale i sociálně a obecně pohledem na problematiku sociálního zabezpečení, tak i přesto, že sociální zabezpečení obě tyto fronty vnímají poněkud odlišně, tak evropský vývoj a evropské školy sociálního zabezpečení mohou být pro Čínu značně poučné, zejména co se týče ekonomického a administrativního pohledu. Je s podivem, že takový základní politický element, jakým je třeba pro Čínu centralizace není třeba aplikován v otázce penzi, což patrně svědčí o tom, že důchody nejsou jedním z hlavních politických témat, na což poukazuje i Attila. Co se týče dalších problémů, tak naše závěry jsou v podstatě shodné např. s Li (2013), CFA Institutem [b.r.] a s veškerou

literaturou kterou jsme použili k bádání v této oblasti, kde zjevně panuje k závěrům široký konsensus.

Zajímavou možností pro další výzkum by mohlo být se zkusit poohlédnout po jiném realizačním modelu důchodového pojištění. Tuto možnost naznačila Zemancová (2009), která se ve své práci zabývala možnostmi realizace NDC důchodového pojištění místo stávajícího průběžného a srovnávala český důchodový systém se švédským modelem, kde byl také poprvé nasazen. Vzhledem k problémům, jaké stíhají všechny tři námi zkoumané státy, by bylo vhodné zkoumat i jiné alternativy modelů systému, kterým např. NDC je. Attila (2016) se domnívá, že by tento systém mohl být vhodný i pro Čínu, k podobnému názoru se připojuje i Dorfman. Vizi důchodových systémů existuje hodně, nicméně NDC by kvůli svému nastavení tak, jak jej popisuje Zemancová, mohl být velmi zajímavou cestou pro další výzkum. Attila také vedle švédského systému zmiňuje německý reformovaný systém. Oba tyto systémy se jeví tedy jako vhodné pro další bádání, samozřejmě za předpokladu, že výzkumník zohlední i problémy těchto systémů, které nemusí být na první pohled zřejmé.

ZÁVĚR

Tato práce je zaměřena na komparaci střeoevropských a asijských systémů sociálního zabezpečení, které byly zastoupeny Českou republikou, Slovenskou republikou a Čínskou lidovou republikou. Hlavním cílem bylo zjistit, zda jsou nějaké vlastnosti asijského důchodového pojištění (zastoupeného ČLR) vhodné pro implementaci do střeoevropských systémů sociálního zabezpečení (zastoupeného ČR a SR) a také prozkoumat, jak k jednotlivým aspektům důchodového pojištění přistupují zkoumané státy.

Práce ústředně směřuje k popsání rozdílů mezi českým, slovenským a čínským důchodovým pojištěním a snaží se čtenáři přiblížit čínský systém sociálního zabezpečení, který vychází z jiných principů než evropské systémy a je v Evropě poněkud neznámý.

Teoretická část práce je rozdělena do tří kapitol, ve kterých vymezujeme základy sociálního práva a zabezpečení, věnujeme se historii sociálního zabezpečení v Československu a dále se věnujeme současnému českému, slovenskému a čínskému systému sociálního zabezpečení.

V praktické části jsme se zabývali samotným výzkumem a dosavadními, proběhnuvšími výzkumy a vzhledem ke kvalitativnímu designu jsme se rozhodli zvolit komparativní analýzu na základě kritérií a indikátorů, kterou jsme následně zpracovávali z dokumentů, jejichž zaměření je pro náš výzkum odpovídající.

Výsledky našeho výzkumu prakticky odpovídají poznatkům, které jsme nashromáždili ze zdrojů užitých pro teoretickou a praktickou část. Domníváme se, že jsme nastínili i další možnosti v následném bádání.

Výsledky šetření dokázaly zodpovědět všechny výzkumné otázky, které byly předem dány a vzešly z nich tři hlavní výsledky. Prvním je zjištění, že neexistuje vlastnost čínského důchodového systému, která by byla vhodná na implementaci do českého nebo slovenského důchodového systému. Dalším zjištěním je, že čínský důchodový systém dává podstatně menší míru reálného zajištění než český a slovenský. Třetím zjištěním je, že všechny zkoumané důchodové systémy jsou na tom ekonomicky špatně a nejsou dlouhodobě udržitelné, což si vyžádá reformy a nejspíš kompletní restrukturalizaci důchodového pojištění.

Mezi doporučení, které vyplynulo z výsledků této práce, patří prozkoumání jiných modelů důchodového pojištění, např. švédský NDC ev. německý reformovaný systém, který by mohl

být vhodný pro všechny tři zkoumané země za předpokladu, že dosahuje takových kvalit, jak se zdůrazňuje ve výzkumech citovaných v této práci.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ATTILA, Marján. SOCIAL POLICIES: ARE “EUROPEAN MODELS” VIABLE MODELS FOR CHINA? *PRO PUBLICO BONO – Magyar Közigazgatás* [online]. 2016, **2016**(2), 80-103 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <https://ojs.uni-nke.hu/index.php/ppb/article/view/355/313>
- [2] *Annual income spent on food* [online]. Pullman: Washington State University, [b.r.] [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: http://wsm.wsu.edu/researcher/wsmaug11_billions.pdf
- [3] BARR, Nicholas a Peter DIAMOND. *Pension Reform in China: Issues, Options and Recommendations* [online]. Cambridge: MIT, 2010 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://economics.mit.edu/files/6310>
- [4] BEZDĚK, Vladimír. *Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (současný stav a potřeba reformy)* [online]. Praha: Česká národní banka, 2000 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: http://invenio.nusl.cz/record/123899/files/nusl-123899_1.pdf
- [5] DORFMAN, Mark C., Robert. HOLZMANN a Philip. O'KEEFE. *China's pension system: a vision*. Washington DC: World Bank, 2012. ISBN 9780821395417.
- [6] CHOVANCOVÁ, Jana. Komparace důchodových systémů České a Slovenské republiky [online]. Brno, 2008 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/68153/fss_m/. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Tomáš Sirovátka.
- [7] CHUN, Han Wong a Qi LIAN. China Sets Timeline for First Change to Retirement Age Since 1950s. In: *Wall Street Journal* [online]. New York: Dow Jones Company, 2015 [cit. 2017-02-25]. Dostupné z: <http://blogs.wsj.com/chinareal-time/2015/03/10/china-sets-timeline-for-first-change-to-retirement-age-since-1950s/>

- [8] CLB. China's social security system. *China Labour Bulletin* [online]. Hong Kong: China Labour Bulletin, 2017 [cit. 2017-02-25]. Dostupné z: <http://www.clb.org.hk/content/china%E2%80%99s-social-security-system>
- [9] CLARKE, Adele E. Grounded Theory: Critiques, Debates, and Situational Analysis. *The SAGE Handbook of Social Science Methodology* [online]. 1 Oliver's Yard, 55 City Road, London England EC1Y 1SP United Kingdom : SAGE Publications, 2007, s. 423 [cit. 2016-12-26]. DOI: 10.4135/9781848607958.n23. ISBN 9781412901192. Dostupné z: <http://methods.sagepub.com/book/the-sage-handbook-of-social-science-methodology/n23.xml>
- [10] ČESKOSLOVENSKO. *Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky*. In: Sbíрка zákonů Československé socialistické republiky. 1960, částka 40.
- [11] REINTGEN, Manuela. *OVERVIEW OF CHINA'S SOCIAL SECURITY SYSTEM*. In: *ECOVIS* [online]. Berlin: ECOVIS, 2015 [cit. 2017-02-25]. Dostupné z: <http://www.ecovis.com/focus-china/overview-chinas-social-security-system/>
- [12] GEJDOŠOVÁ, Zuzana. *Sociálne zabezpečenie v systéme verejnej správy na Slovensku*. Ružomberok: VERBUM, 2012.
- [13] GILES, John, Deven WANG a Wei CAI. *Retirement Behavior among China's Older Workers* [online]. Washington: World Bank, 2011 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: http://siteresources.worldbank.org/DEC/Resources/84797-1154354760266/2807421-1320860647694/8256762-1340735632955/Retirement_Behavior_China.pdf
- [14] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

- [15] Hospodaření systému důchodového pojištění. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. Praha: MFČR, 2016 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/soukrome-penzijni-systemy/hospodareni-systemu-duchodoveho-pojisten>
- [16] Hospodarenie SP. *Sociálna poisťovna* [online]. Bratislava: Sociálna poisťovna, 2017 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.socpoist.sk/hospodarenie-sp/1598s>
- [17] MATLÁK, Jan a kol. *Právo sociálneho zabezpečenia*. Bratislava: Univ. Komenského v Bratislave, Právnická Fak, 2004. ISBN 807160190X.
- [18] KAHOUN, Vilém. *Sociální zabezpečení: vybrané kapitoly*. Praha: Triton, 2009. ISBN 978-80-7387-346-2.
- [19] KALENDA, Jan. Prozatím nevyužitá šance: situační analýza v pedagogickém výzkumu. *Pedagogická orientace*. 2016, **26**(3), 457-481.
- [20] Knoema. Health Nutrition and Population Statistics: Population estimates and projections, 1960-2050. *Knoema* [online]. Washington: Knoema, 2016 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <https://knoema.com/WBPEP2017/health-nutrition-and-population-statistics-population-estimates-and-projections-1960-2050#>
- [21] KOŠTA, Ján a Menbere Workie TIRUNEH. *COUNTRY STUDY: REPLACEMENT RATES IN SLOVAKIA* [online]. Bratislava: Ekonomický ústav SAV, 2009 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://ekonom.sav.sk/uploads/journals/WP22.pdf>
- [22] KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 6., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 566 s. ISBN 9788074789212.
- [23] LI, Zhen. *The Basic old-age insurance of China: Challenges and Countermeasures* [online]. Renmin: Renmin University, 2013 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z:

http://www.worldpensionsummit.com/Portals/6/Zhen%20Li_Basic%20old%20age%20insurance%20in%20China.pdf

- [24] MOHRSS. *Rénlì zīyuán shèhuì bǎozhàng bù cáizhèng bù guānyú jiēduàn xìng jiàngdī shèhuì bǎoxiǎn fèi lǜ de tōngzhī*. MOHRSS [online]. Beijing: Ministry of Human Resources and Social Security of the People's Republic of China, 2016 [cit. 2017-02-25]. Dostupné z: http://www.mohrss.gov.cn/gkml/xxgk/201604/t20160419_238366.html
- [25] MÜLLER, Helmut M., Hanna VOLLRATH a Karl-Friedrich KRIEGER. *Dějiny Německa*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. Dějiny států. ISBN 8071061255.
- [26] OŠKOVÁ, Silvia. *Sociálne zabezpečenie*. Bratislava: EKONÓM, 2009.
- [27] Pension Fund Reforms in China: An Opportunity to Promote Codes of Conduct and Standards of Best Practice. *CFA Institute* [online]. Charlottesville: CFA Institute, [b.r.] [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: https://www.cfainstitute.org/ethics/Documents/Codes%20Documents/china_pension_fund_reform.pdf
- [28] POZEN, Robert C. *Tackling the Chinese Pension System* [online]. Chicago: The Paulson Institute, 2013 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: http://www.paulsoninstitute.org.cn/wp-content/uploads/2015/04/China-Pensions_Pozen_English_FINAL.pdf
- [29] *Projekce obyvatelstva České republiky* [online]. Praha: ČSÚ, 2014 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20538390/4025rra.pdf/9142790b-9517-463c-860b-8fc78897f30d?version=1.0>
- [30] ROBERTS, Dexter. *Chinese Rage at the Pension System* [online]. Bloomberg, 2013 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2013-10-31/chinese-rage-at-the-pension-system>

- [31] SKARUPSKÁ, Helena. *Legislativa v sociální oblasti. Studijní text*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2016.
- [32] *Sociálna poisťovna: Tabuľka platenia poisťného od 1. januára 2016* [online]. Bratislava, 2016 [cit. 2016-12-26]. Dostupné z: <http://www.socpoist.sk/tabulka-platenia-poisneho-od-1-januara-2016-dsg/63362s>
- [33] STRAUSS, Anselm a Juliet CORBINOVÁ. *Základy kvalitativního výzkumu*. Přeložil Stanislav JEŽEK. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. ISBN 80-85834-60-X.
- [34] SUN, Xiuping, Shang-chuan KAO a Fulin CHI. *China's social security system*. Beijing: Foreign Languages Press, 1996, 184 s. Studies on the Chinese market economy series. ISBN 7-119-01733-0.
- [35] SZE, Michael. Enterprise Annuity in China. *International Section News* [online]. 2006, **2006**(39), 14-17 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.soa.org/library/newsletters/international-sectionnews/2006/july/isn-2006-iss39-sze.pdf>
- [36] TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. přeprac. vyd. Praha: Socioklub - Sdružení pro podporu rozvoje teorie a praxe sociální politiky, 2001. Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-86484-00-9.
- [37] TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010. ISBN: 978-80-7367-680-3.
- [38] VAŇO, Boris, Danuša JURČOVÁ a Jan MESZÁROS. *Prognóza vývoja obyvateľstva Slovenskej republiky do roku 2050* [online]. Bratislava: INFOSTAT, 2002 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.infostat.sk/vdc/pdf/prognoza2050vdc2.pdf>
- [39] Výpočet výše důchodu. *Výplata.cz* [online]. Praha: Výplata.cz, 2016 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <https://www.vyplata.cz/duchod/vypocetvysiduchodu.php>

- [40] Vývoj starobního důchodu. *Finance.cz* [online]. Praha: Finance.cz, 2016 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/duchody-a-davky/duchody-v-cislech/vyvoj-starobnich-duchodu/>
- [41] Vzťah priemernej výšky vyplácaného starobného sólo dôchodku (k 31.12.) a priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve SR. *Sociálna poisťovna* [online]. Bratislava: Sociálna poisťovna, 2017 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.socpoist.sk/vztah-priemernej-vysky-vyplacaneho-starobneho-solo-dochodku--k-3112--a-priemernej-mesacnej-mzdy-v-hospodarstve-sr/3166s>
- [42] *Zákon České národní rady č. 589/1992 Sb. o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti*, v aktuálním znění. In: Sběrka zákonů. 1992, částka 118.
- [43] *Zákon č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře*, v aktuálním znění. In: Sběrka zákonů. 1995, částka 31.
- [44] *Zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění*, v aktuálním znění. In: Sběrka zákonů. 1995, částka 41.
- [45] *Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách*, v aktuálním znění. In: Sběrka zákonů. 2006, částka 37.
- [46] *Zákon č. 110/2006 Sb. o životním a existenčním minimu*, v aktuálním znění. In: Sběrka zákonů. 2006, částka 37.
- [47] *Zákon č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi*, v aktuálním znění. In: Sběrka zákonů. 2006, částka 37.
- [48] *Zákon č. 187/2006 Sb. o nemocenském pojištění*, v aktuálním znění. In: Sběrka zákonů. 2006, částka 64.

- [49] *Zákon č. 329/2011 Sb. o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů*, v aktuálním znění. In: Sbíрка zákonů. 2011, částka 115.
- [50] ZEMANCOVÁ, Jana. Srovnávací analýza důchodového systému České republiky a Švédska [online]. Brno, 2009 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/231123/fss_m/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Tomáš Sirovátka.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČLR	Čínská lidová republika
ČR	Česká republika
ČSSR	Československá socialistická republika
ČSÚ	Český statistický úřad
DPP	Dohoda o provedení práce
HDP	Hrubý domácí produkt
KSČ	Komunistická strana Československa
MFČR	Ministerstvo financí České republiky
NDC	Notional Defined Contribution
NR SR	Národní rada Slovenské republiky
OSN	Organizace spojených národů
OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná
POMB	Průměrný osobní mzdový bod
SR	Slovenská republika
SSZ	Systém sociálního zabezpečení
ÚP ČR	Úřad práce České republiky
USA	Spojené státy americké
ZTP	Osoba zvlášť těžce postižená
ZTP/P	Osoba zvlášť těžce postižená s průvodcem

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obrázek 1: Tabulka placení pojistného (© Sociálna poisťovna, 2016)</i>	<i>28</i>
<i>Obrázek 2: Přehled peněžních kompenzací (Gejdošová, 2012, s. 122)</i>	<i>36</i>
<i>Obrázek 3: Tabulka očekávaného vývoje počtu a podílu osob ve věku 65 a více let, všechny varianty, 2002 – 2050 (© ČSÚ, 2014)</i>	<i>60</i>
<i>Obrázek 4: Předpokládaný demografický vývoj osob starších 65 let vyjádřený v procentech u jednotlivých států (© Knoema, 2015)</i>	<i>61</i>

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka 1: Náhradový poměr (© Finance.cz, 2017, © Sociálna poisťovna, 2017, Li, 2013).....</i>	<i>53</i>
<i>Tabulka 2: Saldo důchodového účtu. (© MFČR, 2016, © Sociálna poisťovna, 2017).....</i>	<i>62</i>
<i>Tabulka 3: Saldo jednotlivých oblastních účtů důchodového pojištění v mil. RMB, resp. CNY od roku 2002 do roku 2011 (Li, 2013).....</i>	<i>63</i>
<i>Tabulka 4: Schodek výdajů starobního důchodu vyjádřený procentuálně vůči HDP – čím nižší hodnota, tím větší spotřeba státních prostředků (Chovancová, 2008., Li, 2013)</i>	<i>64</i>
<i>Tabulka 5: Jakým způsobem řeší čínské, české a slovenské důchodové pojištění vybraná kritéria pro naplňování cílů důchodové politiky?</i>	<i>67</i>

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA P I: NÁZEV PŘÍLOHY